

Stilsko restauriranje dvorca Trakošćan u 19. stoljeću

Macolić, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:792289>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

Stilsko restauriranje Trakošćana u 19. stoljeću

Klara Macolić

Mentor: dr. sc. Marko Špikić, izv. prof.

Zagreb, 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

Stilsko restauriranje Trakošćana u 19. stoljeću

Stylistic Restoration of Trakošćan in 19th Century

Klara Macolić

Sažetak

Stilska pregradnja Trakošćana obuhvaća graditeljske aktivnosti između 1844. i 1849., te naknadne zahvate između 1862. i 1869. godine. Titularni grad Draškovića temeljito se obnavlja i nadograđuje u duhu romantičnog sjećanja, u neogotičkom stilu. Istej estetskoj koncepciji podvrgnut je krajobraz s jezerom, što upućuje na poveznicu sa sličnim arhitektonskim i restauracijskim zahvatima, koji se polovinom 19. stoljeća izvode na srednjevuropskim burgovima.

Kompleksna ličnost prvog obnovitelja Trakošćana, Jurja VI. (Georga) Draškovića, oblikovana je društveno političkim i povijesnim okvirom. Njegov snažno izražen romantičarski duh, upotpunjen bidermajerskom sviješću, odražava se pri restauraciji Trakošćana. Povezivanjem trakošćanske pregradnje, sredinom 19. stoljeća, s prvim konzervatorskim zahvatima na području Austrijskog carstva (1804. - 1867.), dokazuje se da je stilska pregradnja Trakošćana znatno više od Jurjeve romantične želje da se novoobnovljenim dvorcem zadivi svijet.

Preinakama, izvedenim između 1875. i 1897. godine, mijenja se prvotni neogotički koncept interijera, a dvorac se prilagođava mondenom ukusu novih vlasnika, Ivana IX. Draškovića i njegove žene Julijane, rođene Erdödy.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži 61 stranicu, 12 reprodukcija i sažetak na engleskom jeziku.

Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: *19. stoljeće, dvorac Laxenburg, Juraj VI. (Georg) Drašković, Michael Sebastian Riedl, obitelj Drašković, stilska pregradnja, Trakošćan*

Mentor: dr. sc. Marko Špikić, izv. prof.

Ocjenjivači:

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, Klara Macolić, diplomantica na Istrazivačkom smjeru – modul Konzervatorstvo diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Stilsko restauriranje Trakošćana u 19. stoljeću rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu,

Vlastoručni potpis

Sadržaj

Uvod – Kritički osvrt na literaturu	1
I. Trakošćan prije stilskog restauriranja u 19. stoljeću	5
1. Povijest Trakošćana	5
1.1. Najranija povijest utvrde	5
1.2. Trakošćan u posjedu Draškovića	8
2. Građevinska aktivnost u Trakošćanu: istraživanja i materijalni dokazi	12
3. Likovni prikazi Trakošćana 16. - 18. stoljeća i djela vezana uz građevinsku aktivnost te vojnu tradiciju obitelji	14
3.1. Zapadna kula prema <i>Velikom rodoslovlju iz 1668. godine</i>	14
3.2. <i>Malo rodoslovlje (oko 1775. godine) kao izraz vojne tradicije obitelji Drašković te građevinske razlike u odnosu na Veliko rodoslovlje (1668. godine)</i>	14
3.3. Ostali Likovni prikazi vezani uz vojnu karijeru Josipa Kazimira Draškovića: zidne tapete s motivom smotre postrojbe, tapete s prizorima iz života običnih građana te četrdesetak portreta časnika	16
II. Arhitektonske promjene Trakošćana i teme vezane uz stilsko restauriranje u 19. stoljeću ...	18
1. Dvije teze vezane uz stilsko restauriranje Trakošćana	18
1.1. Klenovnik i prikupljanje sredstava za stilsko restauriranje Trakošćana	18
1.2. Problematika zapuštenosti Trakošćana prije pregradnje	20
2. Trakošćan, romantičarska ideja ili dobra investicija	23
3. Kult ličnosti cara kao uzor	25
4. Uloga društveno-političke zbilje sredinom 19. stoljeća u razvoju romantizma	27
5. Laxenburg i Michael Sebastian Riedl	28
6. Poveznice sa stilskim restauriranjem Trakošćana	30
7. Juraj VI. (Georg) Drašković	33
8. Idejne zasade prvotnog stilskog restauriranja	36
8.1. Društveno-povijesni kontekst stilskog restauriranja Trakošćana	36
8.2. Začeci konzervatorskog djelovanja u Europi i uzori za stilsko restauriranje Trakošćana	38
9. Stilsko restauriranje Trakošćana u vrijeme Jurja VI. (Georga) Draškovića	41
9.1. Radovi izvedeni prvom pregradnjom između 1844. i 1849. godine	41
9.2. Zahvati između 1862. i 1869. godine	45
10. Ivan IX. i zahvati izvedeni u razdoblju između 1875. i 1897. godine	46
Zaključna razmatranja	49
Reprodukcije	51
Literatura i objavljeni izvori	55
1. Literatura	55

2. Internetski izvori.....	59
3. Arhivski izvori	59
Summary	61

Uvod – Kritički osvrt na literaturu

Dvorac Trakošćan se u istraživanjima prvi puta spominje u radovima Ivana Kukuljevića Sakcinskog 1870. i 1887. godine.¹ Kukuljevićevi članci, vezani uz raspravu *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj*,² objavljeni su naknadno u djelu fotografa Ivana Standla *Fotografske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*,³ gdje se Trakošćan spominje između desetak gradova. Iako su Kukuljevićeva istraživanja znatno doprinjela službenom razvoju čuvanja spomenika kulture, rasprave se u 20. stoljeću tretiraju kao „individualno nastojanje kulturnih pojedinaca.“⁴

Godine 1895. Vjekoslav Klaić u *Povijesti Hrvata*⁵ spominje ime Trakošćan u okvirima svuremene histiriografije. Klaić ističe povijesni karakter objekta, bez osvrta na njegovo arhitektonsko značenje.⁶ Opći pregled povijesti dvora donosi i Gjuro Szabo u člancima i knjigama objavljenim između 1915. i 1940. godine. Pritom preuzima podatke od prethodnika. Trakošćan obrađuje kao natuknicu unutar članaka druge tematike u radovima *Spomenici kotara Ivanec*,⁷ *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*⁸ te *Kroz Hrvatsko zagorje*.⁹ Szabo smatra da je baza čuvanja spomenika njihovo poznavanje pa o spomenicima nerijetko piše popularno.¹⁰ Prema neogotičkoj obnovi Trakošćana te prema romantizmu općenito, odnosi se u duhu svoga vremena, kritički.¹¹ Unutar sličnog konteksta potrebno je spomenuti časopis *Kaj* broj 11,¹² koji je u potpunosti posvećen obitelji Drašković. Časopis donosi razne teme vezane

¹ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj* svezak III., knjiga I, Zagreb: Kamenotiskarski zavod Dragutin Albrecht, 1870; Ivan Kukuljević Sakcinski, *Poviest porodice Draškovića Trakošćanskih*, Zagreb: Matica hrvatska, 1887.

² *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj* opsežno je djelo, zasnovano na terenskom istraživanju. Ovaj značajan prilog povijesti konzervatorskog djelovanja nastao je nakon što je, dvadesetak godina ranije, u Beču 31. 12. 1850. godine bilo osnovano Središnje povjerenstvo za održavanje i istraživanje građevnih spomenika.

³ Ivan Standl, *Fotografske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*; u: *Vijenac* 35, 27. kolovoz 1870., str. 12.

⁴ Prevladava mišljenje da je konzervatorstvo u sjevernoj Hrvatskoj svoj službeni ustroj zadobilo tek 1910. godine, nakon formiranja Zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetničkih i historijskih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, gotovo pola stoljeća kasnije nego u Dalmaciji; u: Draginja Jurman – Karaman, *Ivan Kukuljević Sakcinski prvi konzervator za Hrvatsku i Slavoniju*; u: *Zbornik zaštite spomenika kulture* 4-5, 1955., str. 147.

⁵ Vjekoslav Klaić, *Četvrto doba, od 1790. do danas*; u: *Povijest Hrvata*, Zagreb; Matica hrvatska, 1895., str. 301.

⁶ Isto, str. 301.

⁷ Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 62-64.

⁸ Gjuro Szabo, *Sredovječni gradovi u Varaždinskoj županiji*; u: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb: Matica hrvatska, 1920., str. 87.

⁹ Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižare Vasić i Horvat, 1940.

¹⁰ Ljupkim rečenicama Szabo pribjegava apelu na širiku publiku: *Trakošćan leži u vrlo lijepom kraju*; u: Gjuro Szabo, *Trakošćan*, rukopis (1890. -1895), Konzervatorski odjel Varaždin, str. (1-8) str. 2.

¹¹ *...došla su vremena romantike: fantazija i umjetnost natjecale su se... nisu znali znanost, već opet poeziju i fantaziju*; u: Gjuro Szabo, *Trakošćan*, rukopis (1890. -1895), Konzervatorski odjel Varaždin, str. (1-8), 2.

¹² Stjepan Draganić (gl.ur.) *Kaj*, časopis za kulturu i prosvjetu 11, Zagreb: KUD Ksaver šandor Đalski, studeni, 1972.

uz plemićku obitelj i njihove posjede, a zanemaruje stilsko restauriranje Trakošćana u 19. stoljeću.

Prva monografija Trakošćana, autora Vilima Leskoška,¹³ pojavljuje se 1962. godine. Nekoliko naknadnih izdanja može potvrditi široko zanimanje publike za dvorac. Monografija prvi puta objavljuje upitan podatak da je Juraj VI. Drašković, kako bi smogao sredstva za skupu pregradnju Trakošćana, morao prodati Klenovnik.¹⁴ Spomenuta hipoteza, iako zasnovana na narodnoj predaji, ponavlja se u kasnijoj literaturi.¹⁵ Godine 1988. Zdenko Balog, pišući o promjeni načina života početkom 19. stoljeća koja je dovela do nužnosti pregradnje objekta, podatak o prodaji Klenovnika navodi kao nepouzdan.¹⁶ Drži da je Drašković financijsku pomoć mogao pronaći u kapitalu supruge, Sofije, rođene Baillet-Latour.¹⁷ Ipak, Balog podatke ne provjerava, nego ih preuzima od Klaića.¹⁸ Ista prepisivačka navika ima kontinuitet i kod zagovornika predaje o prodaji Klenovnika. Ivan Srša 2003. godine početak pregradnje, ali i njen dovršetak, veže uz prodaju Klenovnika.¹⁹ Teoriju o prodaji Klenovnika prenosi i Mario Beusan 2005. godine. On tvrdi da su Draškovići, kako bi osigurali sredstva za pregradnju Trakošćana, pored Klenovnika, bili prisiljeni prodati dobra Čalinec te palaču u Varaždinu.²⁰ Unatoč prepoznavanju vrijednosti neogotičke obnove Trakošćana, tvrdnje Maria Beusana, kao i cijeli članak napisan bez bilješki, upućuju na površan pristup temi. Iste, 2005. godine, Mladen Obad Šćitaroci prenosi tezu o prodaji triju objekata u knjizi *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*.²¹ Vezano uz radove na Dvoru u prvom desetljeću 19. stoljeća, Leskoškova monografija otvara još jedno pitanje: pitanje projektanta. U monografiji se spominju *još neotkriveni graditelji iz Graza*.²² Zdenko Balog se priklanja tezi Milana Kruheka,²³ prema kojoj je projekt bio dodijeljen arhitektu(?) *Reddiju*. Kasnije navodi da bi opseg radova ipak mogao uputiti na veću skupinu arhitekata iz Graza.²⁴ Ivan Srša dodatno problematizira pitanje

¹³ Ista je teza citirana u svim izdanjima od 1962. do 1984. godine; u: Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.), 1984. str. 27.

¹⁴ Isto, str. 27.

¹⁵ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 87; Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 87; Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 260.

¹⁶ Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 95.

¹⁷ Zdenko Balog, *Trakošćan i Klenovnik – dvije rezidencije Draškovića*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1995., str. 90.

¹⁸ Vjekoslav Klaić, *Četrto doba, od 1790. do danas*; u: *Povijest Hrvata*, Zagreb: Matica hrvatska, 1895., str. 90.

¹⁹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 87.

²⁰ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005. str. 125.

²¹ Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 260.

²² Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.), 1984., str. 9.

²³ Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972. str. 85.

²⁴ Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 90.

arhitekta, držeći da se ovdje zapravo radi o krivo napisanom imenu *Michaela Riedla*.²⁵ Krešimir Regan i Andreja Srednoselec u *Enciklopediji Hrvatskog zagorja*, 2017. godine, kombiniraju dvije posljednje tvrdnje te ističu da je pregradnja započeta po nacrtima Michaela Riedla, a nastavljena pod vodstvom skupine arhitekata iz Graza.²⁶ Isti izvor vješto zaobilazi ranije spomenuto pitanje prodaje Klenovnika, vezano uz financiranje pregradnje Trakošćana, te odmah prelazi na pitanje projektanta.²⁷ Osim otvorenih pitanja izbora arhitekta i izvora financiranja, nagađa se i o vremenu neogotičke obnove Trakošćana. Ne navodeći izvor, Zdenko Balog početak radova smješta u 1840. godinu,²⁸ dok Gjuro Szabo²⁹ i Vilim Leskošek³⁰ vrijeme pregradnje određuju temeljem usmene predaje, između 1853. i 1856. godine.

Iako nisu popraćeni zasebnim publikacijama, posebno bi trebalo istaknuti konzervatorsko-restauratorske radove na dvorcu iz 2001. godine te istraživačko sondiranje, o kojima izvješće podnosi Ivan Srša.³¹ Nova otkrića donose saznanja o starijim slojevima te upućuju na neke pogreške nastale prilikom restauriranja dvorca 1953. godine. Iz iste 2001. godine datira i jedini primjerak inventarno-dokumentacijskog spisa Blande Matice.³²

O Trakošćanu je dostupna brojna literatura namijenjena široj publici, zaslužna za popularizaciju objekta. U tom je smislu 2007. godine nastala posljednja monografija Trakošćana.³³ Godine 2017. ugledni je turistički časopis *Condé Nast Traveler* uvrstio Trakošćan među dvanaest najljepših dvoraca Europe.³⁴

Može se zaključiti kako su osnovna pitanja vezana uz pregradnju Trakošćana u 19. stoljeću još uvijek otvorena: nagađa se pitanje izbora projektanta, izvora financiranja i vrijeme neogotičke obnove. Autori aktualnih publikacija i članaka, sukladno vrednovanju dvorca u 20. stoljeću, nisu sustavno ni dubinski istraživali. Odgovore su potražili u usmenoj predaji, odnosno prenošenju tvrdnji iz prethodnih izvora. Najozbiljniju raspravu o Trakošćanu ponudio

²⁵ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003, str. 88.

²⁶ Krešimir Regan, *Trakošćan*; u: *Enciklopedija hrvatskog zagorja*, Bagola Brezinšćak Božidar, Cesarec Ivan, Klemenčić Mladen (ur.), Zagreb: Leksikografski zavod, 2017., str. 842.

²⁷ Isto, str. 842.

²⁸ Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 90.

²⁹ Gjuro Szabo, *Sredovječni gradovi u Varaždinskoj županiji*; u: *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb: Matica hrvatska, 1920., str. 108.

³⁰ Vilim Leskošek, *Trakošćan*; u: *Kaj* 3, Zagreb: Vjesnik, 1978., str. 76.

³¹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 31.

³² Blanda Matica, *Dokumentacijski spis vezan uz konzervatorsko-restauratorska istraživanja iz 2001. godine*, izvorni primjerak; zaprimljen u arhiv Dvorca Trakošćan krajem 2001. godine

³³ Adam Pintarić (ur.), *Trakošćan*, Sveti Ivan Zelina: Tiskara Zelina d.d., 2007.

³⁴ <https://varazdinski.rtl.hr/vijesti/drustvo/3167123/ljepotan-trakoscan-medu-12-najljepsih-europskih-dvoraca-uz-bok-neuschwansteinu/> (pregledano 8. prosinca 2018.)

je davni zaljubljenik u dvorac, Ivan Kukuljević Sakcinski. Moguće bi istraživanja iz 2001. godine mogla ponuditi siguran temelj budućoj stručnoj valorizaciji Trakošćana.

Rad se sastoji od dva dijela. Prvim, povijesnim dijelom, istražit će se Trakošćan prije stilske pregradnje u 19. stoljeću. Naglasak će biti na povijesnim činjenicama, koje će kasnije pridonijeti oblikovanju ličnosti Jurja VI. Draškovića. Kratki pregled graditeljske aktivnosti dvorca zapravo je uvod u problematiku drugog dijela teksta. Drugi, glavni dio rada, usmjerit će se na uže područje, pregradnju Jurja VI. Draškovića. Temeljem poveznica i uzora, pokušat će se razjasniti idejne zasade prvotnog stilskog restauriranja Jurja VI. Draškovića.

Rad će uputiti na neke ustaljele nejasnoće te kritički pristupiti do sad objavljenom, tiskanom materijalu; alizalizirati će se i usporediti dosadašnja saznanja, arhivski izvori i fotomaterijali.

Uz opći pregled literature, cilj istraživanja je odbacivanje ustaljenih hipoteza i uspostava novih pretpostavki koje će pripomoći u daljnjem istraživanju.

I. Trakošćan prije stilskog restauriranja u 19. stoljeću

1. Povijest Trakošćana

1.1. Najranija povijest utvrde

Prema glavnini izvora, Trakošćan nastaje krajem 13. stoljeća kao manja promatračka utvrda unutar obrambenog sustava za nadzor puta od Ptuja prema Lepoglavi i bednjanskoj dolini.³⁵ Osim mišljenja da je utvrda utemeljena unutar srednjovjekovnog obrambenog sklopa, postoji i hipoteza o postojanju rimske, odnosno tračke tvrđave, *Arx Thracorum*.³⁶ Na tračku utvrdu upućuje, podosta sličan spomen imena u nekim najranijim listinama unutar *Codexa Diplomaticusa* – pojam *Trakkenstayn*.³⁷ Taj bi pojam mogao nastati kombinacijom dviju njemačkih riječi *Trakken* (trački) te staronjemačke riječi *Stayn* (kamen), često vezane uz nazive povišenih utvrda na njemačkom govornom području.³⁸ Balog ističe važnost korijena riječi *stayn* pri izgradnji utvrda te spominje Pilstein, Sostein, Sliefstein, Polstein, Karlstein, kao i Kamenicu, Kamengrad, Kamnik, Kamen.³⁹ Time potvrđuje hipotezu o Trakošćanu kao tipičnoj utvrdi, oko koje su se kasnije razvile kmetske naseobine. Položaj utvrde na povišenom području zasigurno je osiguravao dobar nadzor na okolicu i važne puteve, što ide u prilog obrambenoj ulozi objekta.

Ime Trakošćan prvi je puta uočeno na popisu župa Zagrebačke biskupije 1334. godine, zajedno s brojnim drugim lokalitetima zapadne Slavonije.⁴⁰ Prema Josipu Butorcu, ovaj se toponim odnosi na područje koje se u popisu iz 1501. nalazi pod pojmom *Bednya*.⁴¹ Na ovome se popisu *Tracustian* spominje kao toponim župe, a ne utvrde. Zdenko Balog postavlja pitanje

³⁵ Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. – 1984.), 1984., str. 34.; Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012., str. 54.

³⁶ Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. – 1984.), 1984., str. 12; Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 54; Szabo odbacuje hipotezu o postojanju rimske utvrde; u: Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 46.

³⁷ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 54.

³⁸ Porijeklo imena Trakošćan u literaturi se još dovodi u vezu s imenom njemačke obitelji *Drachenstein*, koja je navodno vladala tim područjem, a moglo bi asociirati na njemačku riječ *Drachen* što znači zmaj; u Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. – 1984.), 1984., str. 12; U Baden-Württembergu, uz Bodensko jezero, na uzvisini od 520 metara, postoje ostaci ranosrednjovjekovne utvrde, pregrađene u visokom srednjem vijeku. Od nekadašnjeg kaštela, u regiji poznatog kao *Drachenstein* sačuvani su brana, ostaci zidova i jarka te tzv. zmajev kamen (upečatljiv blok gnjasa) po kojem je tvrđava dobila ime; u: Sophie Stelzle – Hüglin, Michael Strobel, Andreas Thiel, Inken Vogt (ur.), *Archäologische Denkmäler in Baden – Württemberg, Baden – Württemberg*, Baden – Württemberg: Landesamt für Geoinformation und Landentwicklung, str. 298.

³⁹ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 54.

⁴⁰ Josip Butorac, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501.*; u: *Starine*, knj. 59., Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1984., str. 43.

⁴¹ Isto, str. 43.

distinkcije između ta dva pojma. Godine 2012. donosi hipotezu, prema kojoj je središte župe bilo na mjestu današnjeg Trakošćana. Naime, godine 1483., podno Trakošćana (*sub Trakenstein*) popisano je 17 obitelji koje su prozване građanima (*qui dicuntur cives*). U kasnijoj fazi građani postaju kmetovi, da bi naposljetku to naselje u potpunosti nestalo.⁴²

Castrum Trakkenstein prvi se puta spominje 27. siječnja 1399. godine, kada Žigmund Luksemburški, kao hrvatsko-ugarski kralj, dodjeljuje Hermanu Celjskom Zagorsku kneževinu – *Comitatum Zagorie et castra nostra*, sa svim pripadajućim gradovima.⁴³ Iako valja napomenuti da je broj *castra* bio mnogo veći nego što dokument spominje, listina dokazuje da je kneževina organizirana cjelina. Stoga darovnicu ne bi trebalo smatrati pukim popisom i spomenom nekog naziva, već potvrdom sustava u kojem jedna upravna jedinica, odgovara većoj teritorijalnoj cjelini, Zagorskoj Kneževini.

Klaić navodi četiri povelje kojima kralj Sigismund nagrađuje kneza Hermana II. Celjskog za odanost i požrtvovnost u križarskom ratu.⁴⁴ Nakon povelje iz kolovoza 1397. godine, kojom grofovi Celjski dobivaju prostrana imanja u Slavoniji, darovnicom od 14. kolovoza iste godine kralj daruje grad Varaždin, a tri dana poslije Vinicu, Vrbovec te nekoliko manjih gradova, među kojima je *Orboch*, danas Veliki Tabor. Time se spajaju posjedi grofova Celjskih u Štajerskoj i Kranjskoj s novostečenim Varaždinom.⁴⁵ Darežljivost kralja prema celjskom knezu⁴⁶ nastavlja se dvije godine kasnije. Posebnom poveljom od 27. siječnja 1399. Žigmund je Hermanu II. i njegovim nasljednicima darovao čitavu Zagorsku kneževinu s utvrđenim gradovima Krapinom, Loborom, Oštrcom, Belcem, Trakošćanom, Lepoglavom, Kostelom i Cesargradom te sa svim zaseocima koja su spadala pod te gradove.⁴⁷ Dok je utvrda između 1399. i 1456. godine bila pod grofovima Celjskim, pri nabranjanju gradova Zagorske kneževine te u napomenama administrativnog karaktera, primjerice,

⁴² Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj* 5/6, Zagreb, 2012, str. 53.

⁴³ Jakov Stipišić, Miljen Šamšalović (ur.), *Codex Diplomaticus*, Idem 292; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Matica hrvatska, 1985., str. 339.

⁴⁴ Grof Herman II. borio se 1396. kod Nikopolja kralju Žigmundu uz bok, dijelio s njim dobro i zlo na povratku u Dalmaciju te boravio s kraljem na Križevačkom saboru; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 330.

⁴⁵ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 330.

⁴⁶ Daljnji uspon obitelji Celjskih osiguran je udajom kćeri Hermana II. za kralja Žigmunda. Ustanovljenje dinastičke loze s Luksemburgovcima i dodijeljena područja grofovima Celjskim dovelo je do njihove dominacije unutar Zagorske kneževine krajem 14. i u prvoj polovini 15. stoljeća. Herman II. Celjski je čak dobio priliku sjesti na bansku stolicu. Unutar nemirnog vremena, kada su postojali brojni drugi pretendenti za prijestolje, Žigmund Luksemburški nije se oslanjao na slabo hrvatsko plemstvo, već je zaštitu potražio među sunarodnjacima. Stoga su imanja i najunosnije službe dobivali kralju bliski ljudi, uglavnom Nijemci.

⁴⁷ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata II*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 339.

uvodjenje u posjed, potvrđivanje vlastelinstva i slično, Trakošćan se ne izdvaja kao zasebno vlastelinstvo ili grad.⁴⁸

Nakon 1456. godine dolazi do slabljenja moći grofova Celjskih i osipanja njihovih teritorija. Katarina Branković, udovica posljednjeg celjskog grofa Urlicha II, pokušala je uz pomoć vlastita kapetana, Jana Vitovca, zadobiti nasljedna prava. No došavši na slavonsku bansku stolicu, Vitovec se ubrzo odmiče od oslabjelog plemstva i počinje zastupati interese kralja Ladislava.⁴⁹ Pritom uspjeva u trajno vlasništvo pridobiti glavninu posjeda grofova Celjskih. Dana 18. svibnja 1463. kralj Matijaš izdaje povelju Vitovcu, zagorskom knezu i slavonskom banu, kojom potvrđuje posjedovanje gradova Zagorske kneževine.⁵⁰ U listini se, među ostalim gradovima, spominje i Trakošćan.⁵¹ Kako se radi tek o potvrđivanju posjeda, Vitovec je, najvjerojatnije, već ranije bio u posjedu spomenutog teritorija. Iako se ne zna točno kada dolazi u posjed Trakošćana, kapetan Jan Vitovac se već 1456. godine⁵² spominje kao posjednik Zagorske kneževine.⁵³ Vitovec zadržava utjecaj nad državnim poslovima Kraljevstva, koje su ranije vodili grofovi Celjski. Iz tog su razdoblja sačuvani prvi urbari koji svjedoče o teritorijalnoj cjelini trakošćanskog vlastelinstva.⁵⁴

Sinovi Jana Vitovca, Juraj i Vilim, nisu naslijedili očevu snalažljivost, no svojom su ga nevjernošću i prevrtljivošću slijedili. Nakon što im je Sabor u Budimu 1486. godine oduzeo sudbenu vlast, čime su poslovi varaždinskog suda bili podređeni banskom sudu, Vitovci su se suprotstavili kralju Matiji Korvinu.⁵⁵ Time padaju u nemilost kralja, koji 1488. godine na odmetnike šalje kapetana Jakova Szekelya. U oružanom sukobu Vitovci gube zagorske posjede. Prema Balogovu mišljenju bio je to prvi nesumnjivi podatak o oružanom sukobu oko Trakošćana.⁵⁶ Oduzete posjede kralj je namijenio sinu Ivanišu Korvinu, koji u posjed Trakošćana stupa nakon što je Szekelyu isplaćena pozamašna svota od 16.000 forinti na ime

⁴⁸ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 56.

⁴⁹ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata IV*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 14.

⁵⁰ Kralj Matijaš pripadao je rodu grofova Celjskih, neprijateljskom rodu obitelji Hunjady.

⁵¹ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata IV*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 41.

⁵² Urlich II ubijen je u Beogradu 9. studenoga 1456. godine; u: *Povijest Hrvata IV*, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 14.

⁵³ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 56.

⁵⁴ Popisi iz 1483. godine ističu da je Trakošćan u podnožju grada imao trgovište, da je središte župe bilo u Bednji te da gradu pripadaju okolna sela i zaselci; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata IV* Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 146.

⁵⁵ U pismu kapetana Jakova Szekelya (pisanom u Beču, 8. studenoga 1488. godine), kralj Matija ističe da knez Juraj *...ne smije u njegovoj državi posjedovati „niti vlati slame...“*; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, br. IV, Igor Zidić (ur.), Zagreb: Nakladni zavod, 1985., str. 172.

⁵⁶ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 58.

protjerivanja Vitovaca.⁵⁷ Posjede dobivene od oca Ivaniš je rado dijelio kao naknadu za razne službe. Godine 1503., podban Ivan Gyulay od Ivaniša Korvina dobiva vlatelinstva Trakošćan i Vinicu.⁵⁸ Datum Korvinove darovnice pokušava opovrgnuti pavlinski pisac Nikola Berenger u 17. stoljeću. U težnji da dokaže pavlinsko pravo na Kamenicu, Berenger dokument datira kasnije.⁵⁹

Obitelj Gyulay prva boravi u Trakošćanu, dograđuje ga, preuređuje i ojačava. Zadržavaju dvorac tri naraštaja, sve do izumiranja 1566. godine.⁶⁰ Nakon mnogobrojnih sudskih procesa s nasljednicima,⁶¹ namireni su udovica i ženski srodnici, a Trakošćan preuzima kraljevska blagajna.⁶²

U Beču, dana 16. ožujka 1569. godine, na ime zahvalnosti i banske plaće, kralj Maksimilijan dodjeljuje hrvatskom banu, kardinalu Jurju II. Draškoviću trakošćansko vlastelinstvo.⁶³ Unatoč činjenici da je dvorac dan samo na osobno uživanje, uz kraći prekid u 17. stoljeću, kad ga je posjedovao Nikola Zrinski, obitelj Drašković zadržava Trakošćan sve do kraja Drugoga svjetskog rata.

1.2. Trakošćan u posjedu Draškovića

Ne zna se točno kada su Draškovići došli u posjed Trakošćana. Kao relevantne mogućnosti, u literaturi se navode 1569, 1572. te 1584. godina. Iako je prva valjana pravna isprava koja svjedoči o nasljednom pravu Draškovića na Trakošćan datirana tridesetak godina kasnije (odnosno 1. svibnja 1584.), ban Juraj II. Drašković odmah nakon povratka iz Beča⁶⁴ isprave potpisuje ...*in castro nostro Trakostthyan*.⁶⁵ Nakon dobivanja Trakošćanskih posjeda,

⁵⁷ Kralj Matija Korvin nije imao zakonitog nasljednika stoga je sinu Ivanišu dodjeljivao mnogobrojne posjede i gradove kako bi ga uzvisio na prijestolje. Unatoč naporima nije uspio; Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 59.

⁵⁸ Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 58.; *Archivum maius*, fasc. XXVII nr. 4, 12; Josip Adamček, *Idem*, str. 17.

⁵⁹ Prema Bergeru Gyulayi su Trakošćan dobili tek 1513. godine, a zatim pavlinima silom oteli Kamenicu. Izvori prednost daju Gyulayima; u: Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb, 2012, str. 58.

⁶⁰ Ivan umire već 1520. godine, nasljeđuje ga sin Stjepan, a unuk Ivan umire 1566. godine bez nasljednika; u: Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb, 2012, str. 58.

⁶¹ Ovdje valja spomenuti ponovno pokrenut sukob s lepoglavskim Pavlinima koji nastoje dokazati pravo na Kamenicu.

⁶² Tadašnji kralj Maksimilijan založio je Trakošćan biskupu i banu Jurju Draškoviću, jer mu valjda nije mogao redovito plaćati bansku plaću; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 273.

⁶³ Za vijećanja u Beču učinio je biskup i ban Juraj Drašković s kraljem Maksimilijanom nagodbu, po kojoj je kralj njemu na uživanje dao znameniti grad Trakošćan s brojnim selima i posjedovanjima; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 273.

⁶⁴ U studenom iste, 1569. godine; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 274.

⁶⁵ ...u našem dvorcu Trakošćanu

obitelj Drašković je u kontinuitetu koristila ime Trakošćanski. Unatoč činjenici što su Draškovići posjedovali brojna imanja u zemlji i izvan nje, grofovi su pridjev *trakošćanski* prenosili naraštajima. Cijelo su vrijeme ponosno naglašavali prestižnost titulara, čak i dok je formalno središte obitelji bio Klenovnik. Svojem imenu ne pridodaju druge titulare ni nakon slabljenja strateške uloge Trakošćana, kao ni nakon ugošćivanja visokih dužnosnika i kralju bliskih ljudi u Klenovniku.⁶⁶ Stoga se u Zapisnicima poglavarstva grada Varaždina, između ostalih, više puta spominje *Ioannis Draskovich de Trakostan* između 1608. i 1630. godine,⁶⁷ udovica *Petri Draskovich de Trakostan* 1617. godine,⁶⁸ a godine 1679. *Nicoalo Draskovich, perpetuo de Trakostany*.⁶⁹

U 16. je stoljeću varaždinsko područje doživjelo najviši uspon u strateško-vojnom smislu. Grad postaje obrambena fortifikacija prvoga reda, *vrata Štajerske*, odnosno Europe te sjedište generalata.⁷⁰ Iako su osmanlijski upadi punih 130 godina (1463. -1593.) pustošili Hrvatsku, ne postoje podaci o izravnom napadu Osmanlija na Trakošćan.

Godine 1532., prilikom povlačenja osmanske vojske (nakon opsade Beča)⁷¹ preko Vinice i Ludbrega, Varaždinci su sa strepnjom promatrali kako mimo njihova grada prolazi 200 000 Osmanlija. U strahu od Ferdinandove vojske, sultan se nije pretjerano zaustavljao ni napadao okolna područja.⁷² Tijekom narednih desetljeća, Osmanlije su se zalijetale do Varaždinskih Toplica, Beletinca, Vinice, a najbliži se napad zbio 4. svibnja 1545. kod obližnje Konjšćine. Iako su u ovoj bici Osmanlije pobijedili, kapetan Wildenstein izvješćuje štajerske staleže da su *Hrvati i on izgubili većinu konja* (u bitci je stradao i konj bana Zrinskog), *no*

⁶⁶ Godine 1755., Josip Kazimir Drašković u Klenovniku je ugostio Adama Ransunija od Rajesana, dvorskog komornika i savjetnika te povjerenika za Kraljevinu Hrvatsku koji mu je u znak zahvale poklonio *Malu genealogiju obitelji Drašković*; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 52.

⁶⁷ Dana 5. siječnja 1608. godine; *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1606.-1621.* IV (ur. Josip Barbarić), Varaždin: Povijesni arhiv, 1994., str. 105; Dana 25. srpnja 1609. godine; u: *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1606.-1621.* IV (ur. Josip Barbarić), Varaždin: Povijesni arhiv, 1994., str. 131; Dana 14. svibnja 1622. godine; u: *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1622.-1635.* V (ur. Josip Barbarić), *Varaždin: Povijesni arhiv*, str. 94; Dana 9. studenoga, 1630. godine; u: *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1622.-1635.* V (ur. Josip Barbarić), *Varaždin: Povijesni arhiv*, 1994., str. 324;

⁶⁸ Dana 23. lipnja 1617. godine; u: *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1606.-1621.* IV (ur. Josip Barbarić), Varaždin: Povijesni arhiv, 1994., str. 259.

⁶⁹ Dana 29. travnja 1679. godine; u: *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1672.-1684.* VIII (ur. Josip Barbarić), Varaždin: Povijesni arhiv, 1994., str. 317.

⁷⁰ Ivy Lentić Kugli, *Zgrade vareždinske povijesne jezgre*, Zagreb: Naklada Lijevak, 2001., str. 8-9.

⁷¹ Na Beč je sultan Sulejman krenuo 25. travnja 1532. sa 140 000 Osmanlija i 15 000 Tatara obučavanih u Osmanskom Carstvu, a u Osijeku su im se pridružili bosanske Osmanlije. Sa konjanicima i pješacima osmanska je vojska prešla Dravu te je po zapadnoj Ugarskoj napredovala prema Beču; u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 68.

⁷² Jedino je u jednom danu opustošio Rasinju (u blizini Koprivnice) kako bi se osvetio njezinom vlasniku, *Ljudevitu Pekri, koga je Sultan mrzio, zbog nasilja nad zapoljincima*; u Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 68.

vojske nije mnogo izginulo, a ni ropstva dopadnulo.⁷³ Osmanlijska vojska nakon bitke nije pustošila po Zagorju, već su se nakon napada odmah vratili u Bosnu. Godine 1552. Osmanlije se ponovno utaboruju na Varaždinskom polju, gdje pljačkaju okolna sela.⁷⁴ Jedan dio vojske kreće prema Vinici i Zavrću u namjeri da se probiju prema Štajerskoj. Tu ih je 4. listopada porazila ujedinjena vojska Luke Sekelja i Nikole Zrinskog.⁷⁵ Nakon poraza, osmanlijska se vojska povukla kroz Ludbreg i Koprivnicu prema Virovitici. Iako je neprijatelj tom prilikom prenoćio podno Varaždina, razorio nekoliko sela i imanja sve do grada Vinice, sa sobom nije ponio previše plijena.⁷⁶

Dana 1. ožujka 1553. godine, Prijedlogom Ratnog vijeća, preuređena je Vojna krajina. Može se primijetiti da na trakošćanskom području pritom nisu bili raspoređeni ni haramije, ni konjanici.⁷⁷ To bi moglo uputiti na činjenicu da Trakošćan nije pripadao prvoj liniji obrane od Osmanlija,⁷⁸ a ne postoje ni pretpostavke da bi grad mogao stradati od Osmanlija. Podatak o njegovu oštećenju u Seljačkoj buni 1573. godine također ne postoji. Prema Klaiću, *pozorište seljačke bune*⁷⁹ nije zahvatilo Trakošćan.

Nakon jenjavanja osmanlijske opasnosti dolazi do slabljenja strateške uloge Trakošćana. Formalno središte Draškovića postaje Klenovnik. Kao razlog promjene sjedišta, u literaturi⁸⁰ se navodi činjenica da je Trakošćan znatnije stradao sredinom 17. stoljeća u sukobu Gašpara Mlađeg Draškovića i njegovoga zeta Nikole Zrinskog. Naime, 17. rujna 1645. Nikola VII. Zrinski vjenčao se s Marijom Euzebijom Drašković, koja je u miraz dobila Klenovnik.

⁷³ Citat kroničara Vrameca; u: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 165.

⁷⁴ Spominju se spaljeni Biškupec, Sračinec, Vidovec, Gojanec, Beretinec, Budislavec, Nedeljanec, Gojanec, ..., ali ne i tridesetak kilometara udaljeni Trakošćan; u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 87.

⁷⁵ Prema predaji, bitka se odigrala kod sela Turčin; u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 84.

⁷⁶ Na uzroku, iz osвете za neuspjeh palili su okolna sela, u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 85.

⁷⁷ U dokumentu koji dolazi iz Graza, (pohranjenom u Landesarchiv u Grazu: „Miscellanea“, svezak 64., br. 80) se između ostalih, spominju mjesta udaljena najmanje četrdesetak kilometara od Trakošćana, primjerice Varaždin, Varaždinske Toplice, Kalnik, Ludbreg, ali nema Trakošćana; u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 86.

⁷⁸ Zapis potvrđuje da uokolo napučenih tvrđava, istočno i južno od Varaždina žive Vlasi (koji su se naselili kao krajišnici) te se u crkvi služe grkokatoličkim obredom; u: *Dva priloga povijesti isusovačkoga kolegija i gimnazije u Varaždinu*; u: *Vjesnik Kr. Hrvatsko – slavonsko dalmatinskog zemaljskog arhiva* knjiga XIX., str. 126.-132.; u: Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., 190. Danas na spomenutim područjima obitavaju stanovnici grkokatoličke vjeroispovjedi, dok zapadno od Varaždina, u okolici Trakošćana, to nije slučaj. Navedena činjenica mogla bi poslužiti kao prilog tvrdnji da Trakošćan nije bio na prvoj liniji obrane od Osmanlija.

⁷⁹ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 295.

⁸⁰ Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 46.

Nakon nekoliko godina braka, Euzebija je umrla bez nasljednika. Nakon što se, već iste godine, Nikola VII. u Beču vjenčao s barunicom Marijom Sofijom Löbl, Draškovići traže povrat miraza. Ne zna se je li dvor zaista bio toliko oštećen u obiteljskom sukobu Zrinskih i Draškovića. Vjerojatnija je činjenica da je grad sve više služio potrebama vojske te kao takav nije bio ugodan za život.

Naime, kako bi se osiguralo Carstvo od budućih osmanlijskih napada, reorganizirana je Vojna krajina. Prema zapisnicima Hrvatskog sabora iz 1738. godine, vlastelinstvo Draškovića moralo je, u okvirima nove vojne politike, opremiti i imati spremno 100 konjanika i 150 pješaka.⁸¹ Podmaršal Kazimir Drašković, kao zapovjednik Varaždinskog generalata, držao je u Trakošćanu dio svoje banderije koja je brojila oko 900 ljudi,⁸² što isključuje lagodan boravak vlastele na tom području.⁸³

S druge strane, postoje zapisi o okupljanju sabornika u obiteljskoj kući bana Ivana V. Draškovića⁸⁴ u Varaždinu⁸⁵ te o održavanju Sabora u istoj kući, 1761. godine.⁸⁶ Kako je Klenovnik udaljen tek dvadesetak kilometara od Varaždina, ne iznenađuje činjenica da je sredinom 17. stoljeća ta destinacija imala prednost u odnosu na Trakošćan. Temeljitim preuređenjem, 1667. godine, Klenovnik zadobiva rezidencijalan karakter. Bogato uređen interijer trebao je biti dostojan ugošćivanja važnih gostiju.⁸⁷

Trakošćan sredinom 18. stoljeća nije zanemaren, već je prenamijenjen za potrebe vojske.⁸⁸ Draškovići nadograđuju dvorac u 18. stoljeću: izgrađene su gospodarske zgrade u podnožju dvorca te kameni most preko Bednje, a iznad ulaza s pokretnim mostom uklesana je 1741. godina.⁸⁹ Stoga boravak Draškovića u Klenovniku ne bi trebalo smatrati nužnom opcijom, nego preferencom uvjetovanom društveno-povijesnim okolnostima.

⁸¹ Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 239.

⁸² Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Draškovića*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005., str.123.

⁸³ Boravak vojske na varaždinskom području obilježen je nizom sporova protiv njemačke vojne posade. Posebno su ugrožena bila okolna ruralna područja, izložena razbojstvu i pljački; u: Ivy Lentić Kugli, *Varaždin, povijesna urbana cjelina grada*, Zagreb: Zadružna štampa, 1977., str. 43.

⁸⁴ Ivan V. Drašković bio je hrvatski ban između 1732. i 1733. godine. Prije njega, banovali su biskup Juraj Drašković (1567.-1577.), Ivan I. Drašković (1596.-1607.) te Ivan II. Drašković (1640.-1646.).

⁸⁵ Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993., str. 238.

⁸⁶ Isto, 252.

⁸⁷ Usp: bilj. 66, str. 9.

⁸⁸ Godine 1683., Osmansko Carstvo je bilo na pragu trijumfa. Snažnom vojskom Habsburgovci uspjevaju obraniti Beč. Nakon pada Budima, 1686. godine, dolazi do jenkavanja osmanske opasnosti. Bečani se vraćaju u predgrađa, obnavljaju opustošena područja, crkve, samostane, dvorce. Pritom dolazi do baroknog izražaja u umjetničkoj sferi. U tom su kontekstu izgrađeni dvorci Schönbrunn i Belvedere u Beču; u: Johnston, William, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 19-20.

⁸⁹ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Draškovića*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005., str.125.

2. Građevinska aktivnost u Trakošćanu: istraživanja i materijalni dokazi

Trakošćan je konstantno pregrađivan i prilagođavan potrebama vlasnika te je teško ustanoviti točan građevinski razvoj. Pri rekonstrukciji najranijeg izgleda, pomaže nekoliko natpisa na kamenim pločama, sačuvanim *in situ*.⁹⁰ Istraživanja iz 1994. godine potvrdila su postojanje srednjovjekovne tvrđave. Otkrivena je i karakteristična obrada uglovnog kamena, pravilnih izmjeničnih zubaca, koja bi mogla uputiti na gotički elemenat iz 13. stoljeća. Pronađen je okvir vrata gotičke obrade koji pripada fazi već dograđenog krila. Uz pomoć pisanih izvora i oskudnih materijalnih dokaza (na osnovi sondiranja na jugoistočnoj fasadi), utvrđeno je da se prvobitna utvrda⁹¹ sastojala od stambene zgrade, malog utvrđenog dvorišta i visoke kule za motrenje okolnog područja.⁹²

Prva velika obnova Trakošćana stilski je datirana u 15., najkasnije u 16. stoljeće. Ukrasna greda, s klesarskim znakovima i uklesanom 1564. godinom, dokaz je graditeljskih aktivnosti obitelji Gyulay⁹³.

Osmanlijska prisutnost prisiljava građane da pojačaju utvrde. U 16. stoljeću se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj pregrađuju i dodatno utvrđuju najveći plemićki tvrđi gradovi Trakošćan, Kostel, Veliki Tabor, Čakovec i Varaždin.⁹⁴ Ovdje valja napomenuti da su tijekom druge polovice 16. stoljeća na varaždinskom području boravili talijanski fortifikacijski arhitekti iz okolice Coma, koji su, između ostalog, fortificirali i urbanizirali varaždinsku varoš.

Godina 1592., uklesana iznad ulaza u nekadašnju tamnicu potvrđuje dogradnju oble toničke kule na zapadnom dijelu trakošćanske tvrđe. Iz latinskog se natpisa može iščitati da su

⁹⁰ Balog je pokušao napraviti rekonstrukciju najranije jezgre utvrde iz 13. stoljeća te ustanoviti njen arhitektonski razvoj. Unatoč brojnim nepoznicama, 1994. je godine rekonstruirao izgled Trakošćana prema obližnjim štajerskim i slavonskim tvrđavama iz 13. stoljeća. Obzirom da je stvaran izgled utvrde nemoguće utvrditi bez jasnih materijalnih dokaza, pretpostavka izgleda pomalo je idealizirana; Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 55.

⁹¹ Iako se *Castrum Trakenstein* spominje tek 1399. godine, istraživanja su dokazala da je *grad na stijeni* morao postojati i prije 1334. godine, kada je to ime prvi puta spomenuto na popisu župa; u: Zdenko Balog, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*; u: *Kaj 5/6*, Zagreb: Vjesnik, 2012, str. 54.

⁹² Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 20.

⁹³ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 124.

⁹⁴ Kralj Ludovik 1516. godine oslobađa građane Varaždina poreza, kako bi lakše mogli snositi troškove utvrđivanja grada. Grade se jaki bedemi s kulama i Varaždin postaje najjača tvrđava na granici prema Osmanskom Carstvu i snažna zaštita Štajerske. Štajerski feudalci prepoznaju stratešku važnost varaždinske tvrđave. Prilikom davanja sredstava za utvrđivanje Graza, odobravaju znatan iznos za izgradnju varaždinske utvrde. Obnovom između 1580. i 1591. godine gotička je utvrda prerasla u renesansnu tvrđavu okruženu vodom, a nekadašnja žitnica grofova Celjskih dograđena je i pretvorena u glavnu oružarnicu Hrvatsko-slavonske krajine. Time je Grad Varaždin postao najjača utvrda cijeloga sustava Slavonske granice i sjedište njezina generalata; u: Ivy Lentić-Kugli, *Varaždin, povijesna urbana cjelina grada*, Zagreb: Zadružna Štampa, 1977., str. 29.

Petar I⁹⁵ i Ivan II,⁹⁶ sinovi Gašpara I. i Katarine Szekely, obnavljali i pregrađivali stari titularni grad. Natpis, uklesan na kamenoj ploči nad sjeveroistočnim ulazom upućuje na prvi veliki zahvat Draškovića, koji je obuhvaćao potpuni obrambeni pojas zidina oko srednjovjekovnog grada.⁹⁷ Drugi, prilično oštećen kameni natpis (također na latinskom jeziku) u kojem se spominju biskup Drašković⁹⁸ te Ivan i Hanibal sa svojim zaslugama, svjedoči o kasnijim zahvatima na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće.⁹⁹

Novija istraživanja, započeta još u svibnju 2001. godine, nalaze još starije slojeve. Sonda napravljena u visokom prizemlju, u prostoriji do južne kule na gornjem dijelu njenog sjeveroistočnog zida (S-56), ispod žbuke otkriva vrlo stari kameni zid. Radi se o nekadašnjem vanjskom zidu jugoistočnog krila koji bi mogao svjedočiti o davnoj graditeljskoj aktivnosti.¹⁰⁰ Sonda izvedena na katu iznad spomenute prostorije (S-54), u kutu, na spoju sjeveroistočnog i jugoistočnog zida, otkriva da je jugoistočni zid mlađi te da je naknadno prizidan uz sjeveroistočni zid.¹⁰¹ Ovaj bi nalaz mogao biti važan u budućim istraživanjima graditeljskog razvoja dvorca te pripomoći dokazivanju znatno starijih slojeva Trakošćana.

⁹⁵ Petar I. (1555. – 1616.); u: *Rodoslovlje*; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 416. – 417.

⁹⁶ Ivan II. (1550. -1613.); *Rodoslovlje*; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 416. – 417.

⁹⁷ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*, u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 86.

⁹⁸ Juraj Drašković (1525. -1587.), postao zagrebačkim biskupom 1578. godine; u: *Rodoslovlje*; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 416. – 417.

⁹⁸ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*, u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 86.

⁹⁹ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2005., str.124.

¹⁰⁰ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture, 2001., str. 65.

¹⁰¹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture, 2001., str. 88.

3. Likovni prikazi Trakošćana 16. - 18. stoljeća i djela vezana uz građevinsku aktivnost te vojnu tradiciju obitelji

Trakošćan je stoljećima prikazivan na obiteljskim platnima, litografskim uradcima, a kasnije je dokumentiran na fotografijama. Kontinuitet učestalog prikazivanja potvrda je važnosti posjeda, ali i važan prilog u istraživanju građevinske aktivnosti.

3.1. Zapadna kula prema *Velikom rodoslovlju iz 1668. godine*

Veliko rodoslovlje obitelji Drašković, neutvrđeni slikari, oko 1668. godine, ulje na platnu, 365 x 195 cm, Hrvatski državni arhiv (trajna posudba muzeju Dvoru Trakošćanu)

Na *Velikoj genealogiji obitelji Drašković*¹⁰² (sl. br. 1) nalazi se najstariji poznati likovni prikaz dvorca iz 1668. godine. Iako su pisana rodoslovlja dio obiteljske prakse, rodoslovlje izvedeno tehnikom ulja na platnu, svojevrsni je raritet toga vremena na širem području.¹⁰³ Stoga upućuje na prestižnu ulogu Draškovića kao naručitelja, već od 17. stoljeća.

U donjem desnom uglu slike nalazi se prikaz dvora na uzvisini. Može se očitati da se radi o troetažnom objektu s tornjem u središtu i zapadnom kulom. Prema prikazu, Trakošćan zauzima perimetar današnjeg stanja. Kao najzanimljiviji dio trebalo bi izdvojiti topničku kulu, izgrađenu 1592. godine, o čemu svjedoče grb i natpis.¹⁰⁴ Kula se kružnim volumenom ističe na zapadnom dijelu kubusa nepravilnog srednjovjekovnog grada. Ukoliko je vjerovati ovom likovnom zapisu, osim što je kula već ranije izgrađena u punoj visini, četiri prozora gornjeg kata nalaze se na istim pozicijama i danas, samo što su neki prozori stilskim restauriranjem u 19. stoljeću povišeni te im je dodat šiljati luk.

3.2. *Malo rodoslovlje (oko 1775. godine) kao izraz vojne tradicije obitelji Drašković te građevinske razlike u odnosu na *Veliko rodoslovlje (1668. godine)**

Malo rodoslovlje obitelji Drašković, neutvrđeni slikar, Ugarska ili Hrvatska, oko 1775. godine, ulje na platnu, 131 x 259 cm, muzej Dvor Trakošćan

*Malo rodoslovlje obitelji Drašković*¹⁰⁵ (sl. br. 2), nastalo je kao spomen na slavnu obiteljsku prošlost. Table predaka Josipa Kazimira (1716. - 1765.)¹⁰⁶ i njegova oca, bana Ivana

¹⁰² ...slika velikih dimenzija, nastala je 1668. godine na temelju podataka koje u svom dijelu povijesti obitelji Drašković donosi Franjo Ladany, upravitelj hrvatskih posjeda i dobara grofova Draškovića, od 1650 do 1680. godine; u: *Trakošćan, burg-muzej*, Adam Pintarić (ur.), Trakošćan: Dvor Trakošćan, 2007., str. 41.

¹⁰³ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 50.

¹⁰⁴ Prema natpisu, kulu su izveli braća Ivan II. i Petar Drašković

¹⁰⁵ Usp: bilj. 66., str. 9.

¹⁰⁶ Kazimir Drašković bio je član masonske lođe, kao i kasnije njegovi sinovi. Sin Ivan VIII. Nepomuk pokrenuo je osnivanje više masonskih loža u Hrvatskoj; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 392.

V. Draškovića (1660. - 1733.), granaju se po muškoj i ženskoj liniji sve do Bartola Draškovića (? - 1538.), kojim započinje rodoslovlje. Ime Bartola Kninjanina prekretnica je u obiteljskoj povijesti, jer je zbog osmanskih pustošenja Bartol morao napustiti obiteljske posjede s obje strane Velebita i preseliti u Pokuplje. Nakon selidbe, Draškovićevo loza daje značajan doprinos državnoj vojnoj povijesti, a osobito borbi protiv Osmanlija.¹⁰⁷

U donjim kutovima rodoslovlja, u zrcalnoj simetriji, prikazani su dvorci Trakošćan i Klenovnik, kao imanja jednake važnosti. Veduta Trakošćana otkriva pogled sa suprotne strane u odnosu na *Veliku genealogiju*. U središtu dvora vidljiv je toranj sa satom, koji, za razliku od ranijeg prikaza, završava krovom i lanternom. *Mala genealogija* potvrđuje činjenicu da su 1775. godine zidine bile u potpunosti izgrađene. U sklopu fortifikacijske cjeline dvor je okružen kulama, obrambenim zidovima i hodnicima.¹⁰⁸ Vidljiva je i zapadna kula, sagrađena u punoj visini. Pažljivim promatranjem može uočiti da je južna kula najprije bila sagrađena do visine današnjeg trijema. Treća, istočna kula, koja se na *Velikoj genealogiji* tek nazire, na *Maloj genealogiji* ima krov sličan zapadnoj kuli.¹⁰⁹ Kako se radi o poklonu, najvjerojatnije, rađenom prema predlošku, postoji mogućnost da je prikaz idealiziran. Iako vedutu treba uzeti s odmakom, *Malo rodoslovlje* znatno upotpunjuje percepciju Trakošćana. S druge strane, svjedoči o fortifikacijskoj važnosti utvrde¹¹⁰ i vojne karijere Josipa Kazimira Draškovića. Naime, oslikano platno ispred obje utvrde prikazuje povorku postrojbi kojima je Josip Kazimir zapovijedao. Pritom je ime Bartola Draškovića zasigurno podsjetnik na obiteljsku tragediju, izazvanu osmanskim nedjelima.

¹⁰⁷ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 52.

¹⁰⁸ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 125.

¹⁰⁹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture, 2001., str. 65, str. 88.

¹¹⁰ Ovdje valja napomenuti da je riječ o zidinama koje u potpunosti ispunjavaju svoju fortifikacijsku ulogu: imaju kule – da domet vatrenog oružja bude jači, svojom nepravilnošću prilagođavaju se terenu; takva fortifikacijska tipologija bila je korištena na renesansnim kaštelima iz 15. i 16. stoljeću.

3.3. Ostali Likovni prikazi vezani uz vojnu karijeru Josipa Kazimira Draškovića: zidne tapete s motivom smotre postrojbe, tapete s prizorima iz života običnih građana te četrdesetak portreta časnika

3.3.1. *Oslikane tapete s motivom smotre postrojbe*, neutvrđeni slikar, 1755. -1760., tempera na platnu, 11 dijelova: 276 x 260 cm, 280 x 196 cm, 117 x 176 cm, 327 x 104 cm, 276 x 248 cm, 128 x 145 cm, 277 x 276 cm, 277 x 163 cm, 202 x 142 cm, 280 x 234 cm, 95 x 168 cm,¹¹¹ *Soba oslikanih tapeta*, muzej Dvor Trakošćan¹¹² (sl. br. 3)

O vojnoj ulozi obitelji Drašković svjedoči i osam panoa zidnih tapeta (sl. br. 3), naslikanih za Klenovnik između 1775. i 1760. godine u tehnici tempere na platnu. Tapete su kasnije preslikavane, prekrojene i preseljene u Trakošćan sredinom 19. stoljeća. Na panoima je prikazana smotra postrojbi s kojima je Kazimir Drašković sudjelovao u Sedmogodišnjem ratu, između 1756. i 1763. godine. Unutar prizora vidljiv je prvi do danas poznati prikaz vojne gozbe. Detaljna izvedba prikaza kantinjerke, bubnjeva, topova, zastava i kaciga dokazuje da je neutvrđenog slikara savjetovalo više časnika i vojnika.¹¹³

3.3.2. *Oslikane tapete s prizorima iz života običnih građana*, neutvrđeni zapadnoeuropski slikar, početak druge polovine 18. stoljeća, tempera na platnu, razne dimenzije, *Mali salon za pušenje i zabavu*, muzej Dvor Trakošćan (sl. br. 4)

U vrijeme Josipa Kazimira Draškovića u Klenovnik su dospjele još jedne tapete (sl. br. 4), oslikane prizorima iz života običnih građana (zabave, trgovanje). Prema pretpostavci, tapete su nastale početkom druge polovine 18. stoljeća u krugu slovenskog slikara Antona Jožefa Lerchingerera ili Franca Jelovšeka.¹¹⁴ Neki srednjoeuropski arhitektonski detalji, naslikani na tapetama, upućuju na pretpostavku da su slike donesene iz Pruske kao Kazimirov vojni plijen. Panoi su prerađeni i prilagođeni trakošćanskom prostoru sredinom 19. stoljeća.

3.3.3. *Četrdesetak portreta časnika*, neutvrđeni slikar (moguće Johann Michael Milic), Austrija, ulje na platnu, 1755. - 1760. godine, razne dimenzije, *Galerija portreta časnika banderija Josipa Kazimira Draškovića*, muzej Dvor Trakošćan

Uz vojnu djelatnost Josipa Kazimira Draškovića može se povezati i četrdesetak portreta časnika, najvjerojatnije djelo Johanna Michaela Milica i njegove škole. Portreti su također

¹¹¹ Dimenzije preuzete iz kataloga izložbe *Barok u Hrvatskoj*, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1993., str. 333.

¹¹² Na tapetama se naziru ranije preslike.

¹¹³ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 212., str.

¹¹⁴ Isto, str. 284.

preseljeni iz Klenovnika u Trakošćan tijekom stilskog restauriranja dvorca polovinom 19. stoljeća.

II. Arhitektonske promjene Trakošćana i teme vezane uz stilsko restauriranje u 19. stoljeću

1. Dvije teze vezane uz stilsko restauriranje Trakošćana

1.1. Klenovnik i prikupljanje sredstava za stilsko restauriranje Trakošćana

Hipoteza prema kojoj je Juraj VI. Drašković (1804. - 1889), kako bi smogao sredstva za pregradnju Trakošćana, prodao Klenovnik, Čalinec te palače u Varaždinu, u literaturi¹¹⁵ je često citirana. S druge strane, zapisi bi mogli uputiti na drugačije mišljenje. Prema Ivy Lentić Kugli, Draškovići su početkom 19. stoljeća u Varaždinu posjedovali dom u unutarnjem gradu te kuću u predgrađu.¹¹⁶ Postoji zapis od 27. siječnja 1719. godine prema kojem Ivan V. Drašković (oko 1660. - 1733), sin Ivana IV. Draškovića (1630. – 1692.) i njegove žene Marije Magdalene Nadasdy (1647. – 1718.) prodaje kuću u predgrađu.¹¹⁷ Kuća u nutarnjem gradu spominje se 1851. godine kao vlasništvo Franje III. Draškovića. Palača postaje vlasništvo trgovca Zubanjeka u drugoj polovini 19. stoljeća.¹¹⁸ Kako niti jedan od spomenutih kupoprodajnih ugovora ne datira iz vremena stilskog restauriranja Trakošćana, ne može se spomenute preprodaje povezati s pregradnjom Trakošćana, kao ni s Jurjem VI. Draškovićem. Naime, Franjo III. Drašković (1803. -1857.) bio je Jurjev brat te Juraj nije mogao prodati kuću u bratovom vlasništvu. Je li Juraj, u svrhu prikupljanja sredstava doista prodao Klenovnik, je li financijsku pomoć pronašao u kapitalu supruge Sofije, rođene Baillet-Latour, ili su obiteljski prihodi Draškovića mogli pokriti trošak pregradnje, pokušat će se utvrditi ovim poglavljem.

Prema arhivskim podacima koje je objavio Milan Kruhek, *trakošćanski je posjed bio velik. Područne poljoprivredne jedinice bile su u Šaši, Bednji i Donjoj Višnjici. Prema popisu i procjeni toga dobra iz godine 1804. godine posjed se sastojao od 276 rali oranica, od toga 38 rali prvorazredne, 117 ½ rali drugorazredne i 21 ral trećerazredne zemlje. Vlastelinstvo je imalo najviše šuma, oko 3275 rali, zatim sjenokoša za dnevnu košnju, 249 kosaca, 31 ral pašnjaka, 7 i pol rali slabe zemlje obrasle žbunjem te vinograda oko 940 čokota. Ukupan prihod vlastelinstva od vlastitog posjeda te raznih kmetskih davanja u naturi i novcu iznosio je godišnje 10 218 forinti 28 ½ krajcara. Prema procjeni iz iste godine, vrijednost cijeloga*

¹¹⁵ Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. – 1984.), 1984., str. 27; Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 87; Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 125; Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 260.

¹¹⁶ Ivy Lentić Kugli, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Zagreb: Naklada Lijevak, 2001., str. 206.

¹¹⁷ Isto str. 206.

¹¹⁸ Isto str. 206.

vlastelinstva sa svom pokretnom i nepokretnom imovinom iznosila je 204 362 forinte i 50 krajcara. Prema popisu iz 17. stoljeća, vlastelinstvo je imalo mnogo manje zemlje, oko 128 rali.¹¹⁹

Drugo veliko gospodarstvo Draškovića u varaždinskom kraju, koje se nastavljalo na trakošćanske zemlje, bilo je gospodarstvo grada Klenovnika. Njemu su pripale i neke zemlje u Kamenici, oko kojih su Draškovići dugo vodili spor s lepoglavskim pavlinima.¹²⁰ Središte klenovničkog posjeda bio je Draškovićevo grad Klenovnik. Njegove su se zemlje prostirale na području sela Kamenice, Jerovca, Novaka, Voće Gornje i Donje te Pruge do Plemenščine. Prema popisu i procjeni posjeda iz 1804. godine to je vlastelinstvo imalo 269 rali zemlje i to svrstane u prvu klasu 81 ral, u drugu 73 rali i treću 117 rali. Kao i kod trakošćanskog vlastelinstva i ovdje je pretežni dio otpadao na šume, od kojih je bilo oko 1658 rali. Sjenokoša je bilo za dnevnu košnju 261 kosaca, a vinograda 655 čokota. Vlastelinstvo je imalo i 21 ral pašnjaka te oko 30 rali slabe neobrađivane zemlje. Usto je i klenovnički posjed imao i 6 ribnjaka i mlinove na rijeci Bednji. Čisti godišnji prihod vlastelinstva iznosio je 9 174 forite i 51 krajcar, a ukupna vrijednost posjeda procijenjena je na 184 488 forinte i 30 krajcara.¹²¹

Prethodno izneseni prihodi i procjene (iz 1804. godine) svjedoče o prosperitetu oba posjeda. Dokumenti ekonomike klenovničkog vlastelinstva iz 1835. godine, sačuvani u arhivu dvora Trakošćan¹²² potvrđuju povoljne prihode klenovničkog gospodarstva koje je u međuvremenu napredovalo. Obzirom da je riječ o funkcionalnom posjedu, koji bi sam u kraćem razdoblju uspio nadoknaditi trošak trakošćanske pregradnje,¹²³ nije logična odluka o prodaji Klenovnika. S druge strane, Klenovnik je imao veliku obiteljsku važnost (kao mjesto važnih sastanaka te posjeta visokih uglednika i kralju bliski ljudi). Prema Kruhekovu mišljenju, bio je jedan od najvećih plemićkih dvoraca u Hrvatskoj,¹²⁴ u kojem su se, za banovanja Ivana V. Draškovića (1670. – 1733.), održavali Hrvatski sabori.¹²⁵

¹¹⁹ Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 85.

¹²⁰ Draškovići su stekli pravo vlasništva nad Kamenicom ženidbenim vezama s obitelji Gyulay. Pavlini pokušavaju dokazati svoje staro pravo na taj posjed; u: Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 85.

¹²¹ Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 86.

¹²² Arhiv dvora Trakošćan, fond 4 br, 3, Klenovnik - dokumenti ekonomike vlastelinstva, 1835. god., (sig 45)

¹²³ Trošak pregradnje iznosio je 30 000 forinti; podatak iznosi Gjuro Szabo: ... *pa je ta obnova provedena troškom od 30 000 forinti*; u: Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 66.

¹²⁴ Građen je u obliku četverokuta (na dva kata s 90 soba i 365 prozora). U desnom se krilu dvorca nalazila velika dvorana. Reprezentativni barokni dvor sagradili su Ivan IV. Drašković i njegova žena Marija Magdalena Nadasdy, 1616. godine (kako to svjedoči i natpis nad ulaznim vratima). U kasnijim je razdobljima bio više puta prepravljani; u: Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972. str. 85.- 86.

¹²⁵ Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972. str. 85-86.

Dvorac je u periodu između 1845. i 1880. godine promijenio nekoliko vlasnika,¹²⁶ među kojima je bio i ministar financija barun Karl Bruck.¹²⁷ Balog objavljuje podatak iz 1880. godine, koji svjedoči da je Klotilde Kulmer Drašković (1808. – 1892.), udovica Franje III. Draškovića (1803. – 1857.)¹²⁸ ponovo dobila Klenovnik, nakon što ga je obitelj izgubila sudskim putem (petnaest godina ranije). Zapis spominje kćer kao jedinu nasljednicu.¹²⁹ Naime, Marko Bombeles (1830. -1906.) je bio oženjen Ferdinandinom (1833. – 1886.), kćeri Franje III. Draškovića i Klotilde. Kako Ferdinandina rano umire, majka pokreće postupak za povrat imanja. Nakon presude u korist Klotilde Drašković, ona boravi u Klenovniku, dok se u tek pregrađenom Trakošćanu nalazi obitelj Ivana IX. (1844. – 1910.).

Nadalje, postoji pismo iz 1844. godine koje svjedoči kako je, prilikom ugovaranja projekta za pregradnju Trakošćana, arhitekt Reddi *osim Klenovnika, pregledao i Trakošćan*.¹³⁰ Temeljem pisma, može se zaključiti da Draškovići planirali obnovu, a ne prodaju prestižnih posjeda. Stoga promjenu vlasnika Klenovnika, u periodu između 1845. i 1880. godine, ne bi trebalo vezivati sa stilskim restauriranjem Trakošćana. Promjenu vlasništva dvorca bolje je pripisati ženidbenim vezama te spletu društveno-povijesnih okolnosti.

1.2. Problematika zapuštenosti Trakošćana prije pregradnje

U izlaganju sa znanstvenog skupa, 1988. godine, Balog opisuje titularni grad Draškovića prije stilskog restauriranja kao ruševinu.¹³¹ No, iste godine mijenja hipotezu. Negira Szabinu tvrdnju da je, nakon sukoba Zrinskih i Draškovića, Trakošćan ostao jako oštećen, ruševan i zapušten (sve do obnove u 19. stoljeću).¹³² Da je Trakošćan u 19. stoljeću posve zapušten, napominje Mario Beusan.¹³³ Zagovornici teorije o ruševnom stanju Trakošćana uglavnom se referiraju na Szabin zapis o „obiteljskom ratu“ Draškovića i Zrinskih

¹²⁶ Godine 1922., Klenovnik je postao vlasništvo grofa Bombellesa; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, str. 18.

¹²⁷ Karl Ludwig Bruck, austrijski ministar financija, rođen je 1798. godine u Elberfeldeu, a umro u Beču 1857. godine (počinio je samoubojstvo). Ministar je, između ostalog, sumnjičen za državnu pronevjeru te malverzacije oko kupnje Klenovnika. Godinu dana nakon što se ubio, dokazano je da nije kriv za malverzacije za koje je optužen; u: https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_B/Bruck_Karl-Ludwig_1798_1860.xm (pregledano 22. svibnja 2019.)

¹²⁸ Brat Jurja VI. Draškovića

¹²⁹ Zdenko Balog, *Trakošćan i Klenovnik – dvije rezidencije Draškovića*; u: *Kaj 1/2*, Zagreb: Vjesnik, 1995., str. 90., str. 95.

¹³⁰ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izvištaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 88.

¹³¹ Zdenko Balog, *Građevinska obnova Trakošćana u 19. stoljeću*, izlaganje sa znanstvenog skupa - 72.025 (497.1 Hrvatska); u *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti 31-32*, Zagreb: Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 1988., str. 67.

¹³² Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj 1/2*, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 92.

¹³³ Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Draškovića*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 125.

(iz 1652. godine). U knjizi *Spomenici kotara Ivanec* Szabo ističe: ...*pa tako dođe do opsade Trakošćana, te grad bude zauzet i oštećen.*¹³⁴ *U takvom, nešto opravljenom stanju, ostade do polovice 19. vijeka...*¹³⁵ Kako Szabo nije suvremenik obnove, postoji mogućnost da se tekstom referira na Kukuljevićev zapis. Ivan Kukuljević Sakcinski, rođak i prijatelj obitelji Drašković te veliki zagovornik trakošćanske obnove, spomenutim zapisom, ukazuje na veliki doprinos Jurja VI. Draškovića te ističe: ...*Velike je zasluge stekao za porodicu i Hrvatsku, što je starodavni grad Trakošćan, već na polu razoren iznova popravio i sjajno uresio velikim troškom, trudom i znojem.*¹³⁶

S druge strane, u jednoj prethodnoj natuknici, Szabo spominje *znatno promijenjen izgled zgrade i krovišta...* te ...*sklop jednostavnih zgrada na kat, podizanih oko četverougaoznog dvorišta, pokrivenih obojenim krovom od dasaka sa malenim tornjcem. U jednom se uglu vidi gore tzv. Pechnase, mali doksat s otvorom u podu, a oko toga sklopa vidi se još trošno ziđe okolnoga gradskoga plana s ostacima okruglih kula.*¹³⁷ Može se zaključiti kako navedeni zapis ne opisuje ruševinu.

Da je trakošćansko gospodarstvo u sasvim dobrom stanju, potvrđuje financijski izvještaj, naveden u prethodnom poglavlju. Vrijednost imanja 1804. godine (oko 150 godina nakon „obiteljske bitke“, tridesetak godina prije pregradnje) ima nešto višu vrijednost od vrijednosti Klenovnika. Obzirom da Trakošćansko vlastelinstvo posjeduje manje prvorazredne zemlje od klenovničkog imanja,¹³⁸ moglo bi se zaključiti da sam dvorac pritom čini velik dio nekretninskog udjela. Da dvor 1804. zasigurno nije bio zapušten potvrđuju i ranije spomenute graditeljske aktivnosti¹³⁹ tijekom 18. stoljeća. Stoga se boravak Draškovića u Klenovniku može shvatiti kao preferenca, a ne jedina opcija.

Ulje iz prve polovice 19. stoljeća (sl. br. 5) nepoznatog autora¹⁴⁰ prikazuje djelomice razrušen, zapušten i raslinjem obrastao obrambeni sustav između južne i istočne kule te

¹³⁴ Spomenuta oštećenja mogla bi se odnositi na zidine i obrambeni korpus, obzirom da su one, izgubivši funkciju, zapuštene.

¹³⁵ Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 66.

¹³⁶ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Zagreb: Naklada Matice Hrvatske, 1886., str. 204.

¹³⁷ Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 66.

¹³⁸ Iako Trakošćan posjeduje nešto više šuma i vinograda, Klenovnik s druge strane ima 6 ribnjaka kao i mlinove na rijeci Bednji.

¹³⁹ U 18. su stoljeću izgrađene gospodarske zgrade u podnožju dvorca, kao i kameni most preko potoka Bednje, dok je iznad ulaza s pokretnim mostom uklesana 1741. godina.

¹⁴⁰ Daje jednak pogled na utvrdu, kao i ranije spomenuti likovni prikaz s *Malog rodoslovlja obitelji Drašković*.

središnji stambeni dio u dobrom stanju.¹⁴¹ Iako su zidine zasigurno bile ruševne, postoji mogućnost da je, u duhu romantičarske prakse devetnaestog stoljeća, propadanje na slici dodatno naglašeno kao izraz povezivanja s prirodom.

Likovni prikaz Trakošćana iz prve polovine 19. stoljeća odaje ruševno stanje zidina i cjelovit dvorac. Zidine su vjerojatno stradale u bitci između Draškovića i Zrinskih. Kako nisu obnavljane, nagrizao ih je zub vremena. Gospodarske zgrade, dograđene uz cestu, izvan parametra nekadašnjih zidina, dodatno potvrđuju miroljubivu, ali i novu gospodarsku situaciju te ekonomsku preorijentaciju Trakošćana u 18. stoljeću. Na likovnom se prikazu dodatno ističe novoizgrađena kapela svetog Križa.¹⁴² Prikaz sa sigurnošću može potvrditi dobro stanje dvorca u funkciji.

Akvarel, koji je naslikao Stjepan Drašković (sl. br. 9) u dobi od 19 godina,¹⁴³ također prikazuje Trakošćan s početka 19. stoljeća. Unatoč nevjestoj izvedbi, veduta može poslužiti kao zanimljiv dokaz percepcije toga razdoblja. Name, na prikazu su izostavljene zidine. To potvrđuje beskorisnost obrambenog sustava u tom periodu. Dvorac nije prikazan u ruševnom stanju. Posebno je naglašen stjenjak koji u romantičarskom duhu, želi istaknuti da Trakošćan „izrasta iz stijene“.

¹⁴¹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izvyjštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 102.

¹⁴² Kapela je prije bila posvećena sv. Ivanu, zaštitniku obitelji Drašković

¹⁴³ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 317.

2. Trakošćan, romantičarska ideja ili dobra investicija

Krešimir Regan i Andreja Srednoselec u Enciklopediji Hrvatskog zagorja ističu kako je Trakošćansko vlastelinstvo prestalo postojati ukidanjem kmetstva 1848. godine, nakon čega Draškovići na prijašnjem alodijalnom dijelu formiraju obiteljski veleposjed sa sjedištem u Trakošćanu.¹⁴⁴ Složene povijesne okolnosti (ukidanje kmetstva¹⁴⁵ te siromašenje velikog dijela plemstva) dovode do potrebe za restrukturiranjem trakošćanskog gospodarstva. Zahvaljujući pozicioniranosti u visokoj carskoj službi, ženidbenim vezama te dobrim prihodima, Juraj VI. Drašković (1804. – 1889.) je u mogućnosti ostvariti ideju obnove i prenamjene Trakošćana. U njegov su projekt utkane niti želje za samopromocijom, ali i dobrom investicijom. Objave iz starih novina upućuju na tezu da Juraj započinje s uspostavom nove privredne grane – turizma. U starim se austrijskim novinama mogu se iščitati oglasi, odnosno pozivi na aktualna događanja u Trakošćanu, primjerice na javna predavanja,¹⁴⁶ viteške igre, lov i ribolov (isti posao nastavlja Ivan IX.).¹⁴⁷ Kako bi se privukli gosti, posebno je naglašeno da se radi o *demilitariziranoj, sigurnoj zoni*¹⁴⁸.

Postoji niz *Czernyevih*¹⁴⁹ litografija koje iz različitih gledišta prikazuju pregrađen dvorac s novonastalim perivojem. Obzirom da se radi o grafici, mediju koji se lako širi, logično je pretpostaviti da litografije nastaju ciljano, u smislu promidžbenog materijala. Ludwig Czerny, između 1855. i 1860. godine izrađuje litografije raznih vizura Trakošćana, tiskane u znamenitoj bečkoj tiskari Reiffenstein i Rösch. U zbirci Dvora Trakošćan nalaze se dva prikaza dvorca,

¹⁴⁴ Krešimir Regan, Andreja Srednoselec, *Trakošćan*; u: *Enciklopedija hrvatskog zagorja*, Božidar Brezinščak Bagola, Ivan Cesarec, Mladen Klemenčić (ur.), Zagreb: Leksikografski zavod, 2017., str. 844.

¹⁴⁵ Nakon *Patenta o slobodnom seljenju seljaka* (patent donio kralj Josip II. 1785. godine), kojime je ukinuta ovisnost seljaka o feudalcima te im je dopušteno seljenje, raspolaganje pokretnom imovinom i školovanje, Hrvatski je sabor u cijelosti ukinuo kmetstvo, 1848. godine.

¹⁴⁶ ...Čitao dr. Ivan Dežman, dne 21. travnja v javnom predavanju namienjenom krasnomu spolu – grad Trakošćan; u: *Slovenski narod*, br. 58, 20. maja 1871., Maribor, str 4., <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=sin&datum=18710520&seite=4&zoom=33&query=%22trako%C5%A1%C4%87an%22&ref=anno-search> (pregledano 1. svibnja 20019.)

¹⁴⁷ Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den 11. Juli, 1875., no.5; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno.suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den Sonntag, 10. Februar, 1878., no.12; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno.suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den Mittwoch, 13. Februar, 1878., str. 8; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno.suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

¹⁴⁸ Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den Mittwoch, 13. Februar, 1878., str. 8; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno.suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

¹⁴⁹ Ludwig Czerny (1821. -1889.), austrijski je slikar i litograf, školovan na bečkoj Akademiji gdje je kasnije predavao.

pogled s jezera i pogled s druge strane jezera prema dvorcu.¹⁵⁰ Ostale su litografije raspršene po raznim muzejskim zbirkama i arhivima u Beču, Grazu i Zagrebu, što svjedoči o njihovom kolanju unutar Austrougarske Monarhije.

Tisak iz 1874. godine izvještava kako se velik broj posjetitelja dolazio diviti restauriranom Trakošćanu.¹⁵¹ Spominje se ograničen broj izabranih uzvanika, što bi moglo uputiti na ideju elitnog turizma. Moguće je koncept elitnog turizma¹⁵², koji predstavlja novinu na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske, preuzet od najvažnije ličnosti toga vremena, Franje Josipa I.

¹⁵⁰ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 318.

¹⁵¹ *...stoga je i posjećuje dosta stranaca, da se nadive ljepoti prirode i čovječjega umijeća, a da je Trakošćan bolje svezan sa vanjskim svijetom, dovrvilo bi jamačno više ljudi do tog krasnoga spomenika hrvatske domovine, jer se Trakošćan može takmičiti s najljepšimi gradinama Evrope*; u: Dragutin Jambrečak, u: *Vienac* 10, 1874.; u: Marija Tonković, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), 1985., Zagreb: Liber, str. 11.

¹⁵² Valja napomenuti da je glavnina reklamnog materijala datirana nakon Jurjeva preseljenja u Graz (1958. godine), što bi moglo uputiti na mišljenje da ova djelatnost prvotno nije bila planirana.

3. Kult ličnosti cara kao uzor

Franjo Josip I. (1830. - 1916.) vladao je dulje od bilo kojeg europskog monarha, od prosinca 1848. do studenog 1916. godine. Obzirom na dugovječnost, kad je zašao u godine podsjećao je na određenu vrstu relikvije koja je upućivala na strahopoštovanje. Puno je ulagao u samoprezentaciju te pazio na izgled i osobni stil. O carevom izgledu plemstvo i građani najlakše su mogli saznati putem portreta koje su držali u svojim domovima. Snažan utjecaj cara vidljiv je na portretima njegovih sljedbenika. Oni su portretirani u caru sličnim, samodopadnim pozama poluprofila, a osim toga oponašali su njegove zaliske i odjeću.¹⁵³ Carev stil, među ostalima, oponašali su Juraj VI. Drašković (sl. br. 7),¹⁵⁴ njegov tast, maršal Theodor Baillet-Latour¹⁵⁵ (1780. – 1848),¹⁵⁶ kao i Jurjev nasljednik Trakoščana, Ivan IX Drašković (1844.-1910.)¹⁵⁷ (sl. br. 8). Upravo je portretna umjetnost bila omiljeni oblik velikaške samoprezentacije, ali i konzervativnog opredjeljenja. Unatoč snažnom industrijskom napredovanju i razvoju građanske klase, može se napomenuti da je Habsburška Monarhija čvrsto čuvala tradiciju.

Car se snažno opirao tehnološkim promjenama. Nije vjerovao telefonima, vlakovima i automobilima, mislio je da mu električno svjetlo iritira oči. U Hofburgu nije bilo suvremenih toaleta sve do 1850. godine, kada su uvedeni na zahtjev carice Elizabete.¹⁵⁸ Carevu averziju prema novitetima može potvrditi ceremonijal španjolskog dvora i proskineza, koju je očekivao od svih koji ga okružuju.¹⁵⁹ Članovi nižeg plemstva nisu imali prisup dvoru Franje Josipa.

¹⁵³ William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 39.

¹⁵⁴ August Prinzhofer, *Juraj VI. Drašković* (sl. br.7), Graz,1864., ulje na platnu, 135,5 x 96, 5 cm, muzej Dvor Trakoščan

¹⁵⁵ Neutvrđeni slikar, *Theodor Baillet-Latour*, Beč, 1848. ulje na platnu, 99,5 x 75, 5 cm, muzej Dvor Trakoščan

¹⁵⁶ Grof Theodor Baillet de Latour bio je ministar rata, carev komornik i tajni savjetnik te veliki zaštitnik konzervatizma. Kao inženjerski direktor vodio je projekt izgradnje (i pridonio dizajneranju) utvrde u Rastattu. Nakon ratnih zasluga, 1832. godine, je promaknut u maršala. Rođen je 1780. godine u Linzu, a umro 1848. godine u Beču, gdje je linčovan u Bečkom ustanku (tom je prilikom namjeravao pomoći bečkom bataljunu protiv mađarskih pobunjenika, ali i poduprjeti trupe hrvatskih plemića i austrijskog generala Josipa Jelačića.). Nakon smrti Theodora Baillet-Latour-a, njegova kći, Sofija se udaje za Jurja VI. Draškovića, 1850. godine; u: Joseph Andreas Goswin Aribio, Georg Maria Graf von Thürheim, *Gedenblätter aus der Kriegsgeschichte der K.K. Österreichischen Armee*, Wien: Buchhandlung für Militärliteratur, 1880, str. 358.

¹⁵⁷ Julijana Drašković r. Erdödy, *Ivan IX. Drašković*, 1880. ulje na platnu, 142 x 93 cm, muzej Dvor Trakoščan: inv.br. DT 1082

¹⁵⁸William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 39.

¹⁵⁹ Franjo Josip I. bio je pravo oličenje nemaštovitog birokrata koji se prema svima odnosio kao prema slugama. Očekivao je da će rutinskim radom prenjeti svom nasljedniku teritorije, na način kao što ih je i sam naslijedio. No, to se nije dogodilo. Zbog gubitka Lombardije 1859., Venecije 1866. godine, te izbacivanja iz Njemačke, osjećao se kao da je iznevjerio dinastiju; u: William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 39.

Prema staroj heraldičkoj praksi,¹⁶⁰ pravo pristupa dvoru, *hoffähigkeit*, imala je samo osoba sa „šesnaest polja“, odnosno sa šesnaest predaka s plemićkom titulom.¹⁶¹ Više je plemstvo obuhvaćalo tek osamdeset obitelji, čiji su se članovi međusobno ženili i udavali. Svi su časnici imali pravo pristupa dvoru, što je bila jedna od prednosti vojne karijere i povlastica koja je uvelike pridonosila prestižu. Provođenje tog pravila car je povjeravao glavnom upravitelju dvora (*Obersthofmeister*). On je bio najviši u rangu od četiri glavna dvorska službenika (glavni komornik, dvorski maršal, dvorski konjušar). Na tim su položajima mogli biti samo pojedinci najčistijeg porijekla.¹⁶² Kao kapetan odnosno upravitelj carskih dvorova u Schönbrunu i Laxemburgu, spominje se carski arhitekt, Michael Sebastian Riedl.¹⁶³ Valja istražiti jesu li funkcije *Obersthofmeister-a* i *Schlosshauptmann-a* ujedinjene u jednoj osobi, Michaelu Riedlu. Pritom treba istaknuti da je podmaršalu Jurju VI. Draškoviću, zahvaljujući porijeklu i visokoj vojnoj službi, ali i kao zetu bivšeg kraljevog komornika i tajnog savjetnika, ministra rata, maršala Theodora Baillet-Latoura, zasigurno bio omogućen pristup caru. Činjenica da je Juraj bio životni partner Sofije, rođene Baillet-Latour, dokazuje su Draškovići spadali među osamdeset obitelji najvišeg staleža, konfesije kao i materijalnog stanja.

¹⁶⁰ Otmjeno se društvo djelilo na dva kruga (više i niže plemstvo, odnosno *Hochadel* ili *Aristokratie* i *Briefadel* ili *Dienstadel*). U prvom krugu prednost su imali nasljednici bivših vladarskih obitelji čiji preci su vladali barem nekom kneževinom Svetog Rimskog Carstva. Članovi višeg plemstva nosili su naslove kneza (*Fürst*), grofa (*Graf*) ili, samo ako su pripadali kraljevskoj obitelji, nadvojvode (*Erzherzog*). Pripadnici nižeg plemstva, čije su obitelji stekle naslov na temelju zasluga za krunu, imali su pravo na naslove silaznim redosljedom, barun (*Freiherr*), vitez (*Ritter*), plemeniti (*Edler*) ili samo *von*. Titula *Hofrat*, na koju su imali pravo visoki činovnici u državnoj službi (načelnici odjela), nije bila plemićki naslov. Pripadnike višeg plemstva titulirali su s *Hochgeboren* (visokorodni), dok su niže plemstvo pa čak i obične građane, obično oslovljavali „*Herr Baron*“ ili *Wholgeboren* (blagorodni); u: William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str.45.

¹⁶¹William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 45.

¹⁶² Isto, str. 45.

¹⁶³ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 88.

4. Uloga društveno-političke zbilje sredinom 19. stoljeća u razvoju romantizma

Biti plemić višeg ranga značilo je pripadati socijalnom vrhu¹⁶⁴ i imati osiguranu egzistenciju. Dogovoreni brakovi jačali su ugled i financijsko stanje. Obiteljski život plemstva kretao se zadanim tokovima. Jednom u godini, na dan obitelji, svi bi se rođaci okupili oko glave obitelji pa bi muškarci odlazili u lov, a žene su planirale svečanosti za nadolazeću sezonu. Slobodno je vrijeme bilo ispunjeno zabavama, svečanostima, plesovima, igrama, jahanjem. Dok su zimi uglavnom boravili u gradskim palačama, proljeće je omogućavalo boravak na otvorenom te bi se selili u dvorce na velikim imanjima. Od lipnja do listopada ili čak studenoga više je plemstvo napuštalo Beč i odlazilo na seoske posjede.¹⁶⁵ Lov i planinarenje očaravali su plemstvo. Tijekom zime dvorska je jahača škola privlačila ljubitelje jahanja. Iako su neki plemići prezirali ispraznost društvenog života, njihov se broj sve više smanjivao kako je buržoazija preuzimala moć.¹⁶⁶

S druge strane, javni su poslovi i loše stanje u državi bili zavijeni velom tajnovitosti.¹⁶⁷ Plemići, činovnici, časnici, svećenici i profesori, funkcionirali su poput kotačića u sustavu koji je bio utjelovljenje jakih i slabih strana njegovih vladara. Ministrima je bilo zabranjeno objavljivati memoare, a tisak je cenzuriran. Glasine o zavjereništvu i sentimentalnim avanturama nadomještale su istinite informacije te objašnjavale i najbanalnije događaje. U atmosferi poluistine samo je odugovlačenje održavalo Carstvo na životu.¹⁶⁸ Konstrukcija privida kojom je obilovala društveno-politička zbilja, pogodovala je razvoju romantičarskog duha. Pritom se bijeg u prirodu činio učinkovitim, oslobađajućim sredstvom.

¹⁶⁴ U Hrvatskoj su punoljetni velikaši virilisti s pravom osobnog zastupanja u Hrvatskom saboru te nositelji važnih titula i počasti.

¹⁶⁵ William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 45.

¹⁶⁶ U anonimnom pamfletu što su ga 1878. godine objavili prestolonasljednik Rudolf i Carl Menger, plemićima se spočitavalo što trate vrijeme na lov i društvene posjete, a zanemaruju sudjelovanje u politici pa čak i odbijaju vojnu karijeru (pošto su ispiti otežali pristup tom tradicionalnom zvanju); u: William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 47.

¹⁶⁷ Iako je kroz zakonodavni okvir Franjo Josip I. omogućio temeljne slobode, njegova je namjera bila drugačija. Pod krinkom liberalne politike skrivao se represivni režim. Austrija je financirala ratove protiv Napoleona kao i protu-napoleonske paktove, koje je sklapala krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Pražnjenjem državne blagajne, došlo je do krize od koje se nije bilo lako oporaviti. Loše stanje u državi trebalo bi shvatiti kao dodatan prilog jačanju oporbe i buđenju nacionalne svijesti. Širenjem austrijskih granica nakon Napoleonova poraza, nastao je privid uspjeha koji je rezultirao moralnim poletom (pri tom je veliku ulogu odigrao austrijski kancelar Metternich na Bečkom kongresu, 1815. godine). Ipak, financijska situacija u Austriji je izmicala kontroli te su i sami Habsburgovci morali uvesti mjere štednje.

¹⁶⁸ William Johnston, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993., str. 44.

5. Laxenburg i Michael Sebastian Riedl

Laxenburg se u posjedu Habsburške obitelji nalazio od 1300. godine. Unatoč obrambenoj namjeni, dvorac je stoljećima bio ljetno sjedište obitelji, odnosno bečkog dvora.¹⁶⁹ Njegovim sustavnim dovršavanjem, Habsbugovci postupno mijenjaju namjenu.¹⁷⁰ Privrženost tradiciji inspirirala je Franju II. (I.) (1768.-1835.) da preuredi Laxenburg kao povremeno boravište obitelji. Prema francuskoj tipologiji podignut je, naizgled, srednjovjekovni dvorac, okružen slikovitim pejzažnim parkom i predjelom u viteškoj maniri, koji je služio za impresioniranje uzvanika. Jedinствена umjetnička zbirka potvrđuje Laxenburg kao mjesto prezentacije umjetnosti.

Godine 1789., Franjo II. (I.) gradi vrtu kuću u povijesnom stilu (prema modelu, postojećeg srednjovjekovnog dvorca) u koju je integrirao opremu, preuzetu iz raznih dvoraca Monarhije. U istoj maniri podiže i *Franzenburšku kapelu*, u kojoj su programatski raspoređene srednjovjekovne spolije iz 1222. godine. Mramorni stupovi iz *Capelle Speciosa*, spojeni su prema planu Michaela Sebastiana Riedla¹⁷¹ i graditelja Franza Jägera. Zbog konceptualnog spoja romantizirane gotike i kreativne upotrebe spolija,¹⁷² građevina se može promatrati s dvaju gledišta: kao zbirka začudnih starina i kao umjetničko djelo.¹⁷³ Prema nacrtu istog graditelja, Michaela Sebastiana Riedla, u Laxenburgu je oko 1800. godine sagrađena tribina s počasnim mjestima za kralja i suca. Michael Sebastian Riedl¹⁷⁴ odgovoran je i za uređenje perivoja u Laxenburgu. Za Riedla je u Laxenburgu, kao crtač, radio tada mladi, Bartol Felbinger.¹⁷⁵

Ovdje valja napomenuti da je laxenburški dvorski park imao dugu tradiciju viteških igara. U 19. stoljeću turniri postaju regularne priredbe za publiku,¹⁷⁶ a Laxenburg važnim

¹⁶⁹ Caroline Jäger-Klein, *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005., str. 25.

¹⁷⁰ 19. je stoljeće za stanovanje preferiralo dvorce komotnije građanske unutrašnjosti i vanjske reprezentacije, primjerice, Weilburg u Badenu.

¹⁷¹ Michael Sebastian Riedl (1793.- 1872.) bio je carski pejzažni arhitekt i dvorski kapetan; u Caroline Jäger-Klein, *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005., str. 25.

¹⁷² Spolije su koje su prikupljali kraljevski nakupci antikviteta bile su djelomično kupljene, djelomično iznuđene.

¹⁷³ Lieselotte Hanzl, *Die Franzenburg-Vollkommene Ritterburg und Denkmal Franz I.*, u: *Die Franzenburg in Laxenburg*, Wien: Böhlau Verlag, 2005., str. (35-47.), 36.

¹⁷⁴ Michael Sebastian Riedl radio je i projekt za carske perivoje u Schönbrunn i Hetsendorfu.

¹⁷⁵ Bartol Felbinger, rođen u češkom Chebu 1785. godine, a umro u Zagrebu 1871. godine. Istaknuti je predstavnik klasicizma u Zagrebu. Radio kao crtač pri izgradnji dvorca Laxenburg; u: Duško Kečkemet (ur.), *Felbinger, Bartolomej, Enciklopedija Likovnih umjetnosti 2* (ur. Andre Mohorovičić), Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1962., str. 257.

¹⁷⁶ Od 1781. do 1784. godine slobodni je paviljon cijele godine bio otvoren za publiku; u: Caroline Jäger-Klein, *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005., str. 317.

mjestom njihova održavanja. Otvaranje imanja za javnost¹⁷⁷ Habsburgovci su započeli još 1776. godine, kada je za javnost otvoren bečki Prater.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Povlastica držanja zatvorenih imanja egzistirala je još u 20. stoljeću te se sportski lov i ribolov odvijao unutar zatvorenih paviljona. Sljedbenici Francuske revolucije tražili su pravo na slobodno vrijeme što je bila povlastica zatvorenih imanja nakon 1789. godine; u: Caroline Jäger-Klein, *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005., str. 317.

¹⁷⁸ Prater je do 1775. godine pripadao carskom lovnom području.

6. Poveznice sa stilskim restauriranjem Trakošćana

Zbog brojnih rekreacijskih aktivnosti koje su se održavale u sklopu trakošćanskog posjeda, krajobraz postaje jednako važnim čimbenikom kulturne baštine kao i dvor.¹⁷⁹ Boravak na otvorenom, viteške igre, lov i ribolov te razni skupovi koji su tamo održani¹⁸⁰ mogu odrediti Trakošćan kao destinaciju elitnog turizma. Ranije spomenute, Czernyeve litografije, raširene po europskim gradovima, upućuju na istu tezu. Nije poznato je li otvaranje trakošćanskog posjeda za javnost osmišljeno prema Laxenburgu, međutim neupitna je arhitektonska i konceptualna sličnost tih dvaju imanja. Krajobraz dvorca Laxenburg, svojim velikim prostranstvom, zajedno sa jezerom i dvorcem Franzensburg jedan je od najpoznatijih spomenika pejzažne arhitekture Austrije.¹⁸¹ Okoliš dvora Trakošćan također je rađen planski, prema projektu Franza Risiga¹⁸² iz 1858. godine.¹⁸³ Usporedbom Risigova plana¹⁸⁴ i katastarske karte iz 1858. godine, može se ustanoviti da je park (u čijem sklopu, sredinom 19. stoljeća, nastaje i veliko umjetno jezero)¹⁸⁵ podignut strogo prema nacrtu, što potvrđuje važnost krajobraznog projekta.¹⁸⁶

Trakošćanski je dvorac, baš kao i Franzensburg, stilskim restauriranjem integrirao *povijesnu izgradnju i opremu, preuzetu iz drugih dvoraca*.¹⁸⁷ Ponajprije, tu je inventar iz Klenovnika koji Juraj spominje na slavne predke.¹⁸⁸ Najreprezentativnije primjerke obiteljske baštine Juraj prikazuje kao *memento* na kontinuitet i važnost obitelji koja je godinama služila caru. Pritom Juraj VI. Drašković nije samo kolekcionar. Stara djela novim kontekstom

¹⁷⁹ Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 270-273.

¹⁸⁰ Usp. str. 23.

¹⁸¹ Usp. str. 145.

¹⁸² Franz Risy ili Rising (1814.-1896.), navode se oba prijepisa prezimena; U: Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 270-273.

¹⁸³ Plan iz 1858. godine, potpisao je Franz Risig 1861. godine. Izrađen je tušem i tehnikom akvarela na tvrdom crtačem papiru, dimenzije: 51 x 73 cm. Obzirom da su svi objekti numerirani brojevima od 1 do 12, može se pretpostaviti da je postojala i legenda koja trenutno nedostaje; u: Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 269.

¹⁸⁴ Plan se čuva u Zavodu za zaštitu okoliša, prirode i prirodne baštine, Ministarstvo za zaštitu okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Republike Hrvatske u Zagrebu; objavljeno u: Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 269.

¹⁸⁵ *Dugo je oko 2 km, a površina mu iznosi oko 23 hektara. Jezero prima vodu iz potoka koji se slijevaju niz obronke Macelja, a najveći među njima je potok Čmernica. Od samog nastanka jezero je imalo dvojaku funkciju-gospodarsku, kao ribnjak i estetsku, kao dekorativni element uobičajen u romantičarskoj arhitekturi.*; u: Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 269.

¹⁸⁶ Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog Zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, str. 269.

¹⁸⁷ Usp. citirane su riječi predhodnog poglavlja, str. 28.

¹⁸⁸ To uključuje slike vezane uz vojne zasluge predaka: *Malo rodoslovlje* (sl. br. 2), oslikane zidne tapete (sl. br.3.) i portrete časnika (koje Juraj skuplja prije no što dvorac Klenovnik dolazi u posjed obitelji Baillet-Latour). Taj se čin najčešće smatra potvrdom prodaje dvorca, no vjerojatnija je mogućnost da se radi o translaciji obiteljskih vrijednosti.

zadobivaju izložbeni karakter. Primjer preseljenja zidnih tapeta, koje su prerađene, smanjivane i preslikavane za novu ulogu u Trakošćanu, moglo bi se povezati sa sličnim postupkom Michaela Sebastiana Riedla pri izgradnji Franzenburgške kapele. Tamo su spolije iz srednjovjekovne *Capelle Speciosa* raspoređene kao dio novonastalog muzeološkog izlaganja.¹⁸⁹ Stoga je Trakošćan, baš kao i Laxenburg, moguće promatrati *s dvostruke točke gledišta: kao zbirku začudnih starina ili kao umjetničko djelo*.¹⁹⁰ Pišući o viteškoj dvorani, Szabo spominje da se tamo čuva mnogo slika članova porodice Drašković, neolitičkih komada iz okolice kao i sredovječno oružje. Posebno ističe zbirku portreta oficira Draškovićeve vojske.¹⁹¹

Arhivski podaci, koje objavljuje Milan Kruhek 1972. godine,¹⁹² mogli bi uputiti na hipotezu da se, osim preuzete ideje, s projektom izgradnje Trakošćana može povezati i ime laxenburškog arhitekta, Michaela Riedla. Naime, Kruhek spominje pisma A. Pongratza,¹⁹³ upravitelja Draškovićevih posjeda, u kojima upravitelj iz Varaždina izvještava Jurja VI. Draškovića (koji u tom periodu boravi na odmoru u Beču) o stanju na imanju. U jednom od pisama, iz 1844. godine, Pongratz spominje *da poznaje inspektora u Laxenburgu te da bi ga grof Juraj tijekom svog boravka u Gasteinu mogao zamoliti za projekt te prema tome organizirati gradnju dvorca u Trakošćanu*.¹⁹⁴ Misli li se ovdje na laxenburškog dvorskog kapetana,¹⁹⁵ arhitekta Michaela Sebastiana Riedla, ne može se točno potvrditi. Poznanstvo Pongratza i *inspektora iz Laxenburga* moglo bi se temeljiti na, ranije spomenutoj, Riedlovoj dužnosti dvorskog kapetana, vezano uz pravilo stare heraldičke prakse. Moguće je upravo Riedl s Pongratzom rješavao Draškovićev pristup dvoru, prilikom posjeta Schönbrunnu, Hetzendorfu ili Laxenburgu. Obzirom da su grof i njegov upravitelj znali o kome je riječ, titula, a ni zanimanje *Reddi(?)*-a u pismima nisu spomenuti. Nadalje, *Reddi(?)* upozorava na neke

¹⁸⁹ Kao poveznicu s muzeološkom idejom moguće je spomenuti i ličnost austrijskog vojskovođe Laval Nugeta (1777- 1862.) koji utemeljuje prvi muzej na prostorima današnje Hrvatske. *Muzej Nuget* utemeljen je 1843. godine. Zbirka je sadržala dvadesetak antičkih skulptura, 1500 antičkih vaza, brojne slike te renesansni i barokni namještaj. Ovdje valja napomenuti da Laval Nuget, godine 1840. postaje zapovjednikom bansko-varaždinsko-karlovačke granice (što proširuje mogućnost kontakta sa Jurjem VI. Draškovićem) te da je Muzej Nuget za javnost otvoren 1843. godine, samo godinu dana prije izrade trakošćanskog projekta; u: <http://www.amz.hr/18901.aspx> (pregledano 20. 6. 2019.)

¹⁹⁰ Citirane su riječi iz predhodnog poglavlja, str. 27.

¹⁹¹ Gjuro Szabo, *Ostali spomenici kotara Ivanec*; u: *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., 67. str.

¹⁹² Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972. str. 85.

¹⁹³ U zapisima puno ime nije pronađeno.

¹⁹⁴ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 86.; Pismo se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, u zbirci Drašković, signatura je 01. 711. 7., kutija 53., pismo br. 9.

¹⁹⁵ *Schlosshauptmann Michael Riedl* (1763. - 1850.) u to je vrijeme bio podosta star, no mogao ga je, upravo zbog iskustva, angažirati grof Juraj Drašković; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 104.

statičke probleme pri izradi prozora na visokom tornju, što upućuje na činjenicu da se radi o graditelju koji je dobro upoznat s projektom.¹⁹⁶ Spomenuta su još neka povezana pisma te ne postoji druga osoba, osim Michaela Sebastiana Riedla, koja bi mogla bolje odgovarati opisu. Kronološki je hipoteza moguća, budući da se u to vrijeme Riedl surađuje na projektu izgradnje maksimirskog perivoja, dovršenog 1843. godine.¹⁹⁷ Maksimirski park, uz ime znamenitog Michaela Riedla, povezuje i krajobraznog arhitekta Franza Risiga, prema čijem je nacrtu 1858. godine podignut trakošćanski perivoj.

Prema mišljenju dotadašnjih istraživača, novo je lice Trakošćana izgrađeno prema građevinskim nacrtima iz Graza.¹⁹⁸ Jesu li ti majstori u početku bili pod nadzorom *Reddi(?)*-a, ne može se jasno utvrditi. Moguće su, u kasnijoj fazi, sami preuzeli projekt.

Ipak, neizbježno je napomenuti da ime *Reddi(?)* upućuje na taljansko prezime, često među štukaterima iz 17. stoljeća.¹⁹⁹ Kako pisma datiraju iz vremena planiranja projekta²⁰⁰, zapisi ipak nesumljivo upućuju na graditelja, a ne štukatera, jer bi za izvođenje štukaterskih radova (u 1844. godini) bilo bi prerano. S druge strane, malo je vjerojatno da bi Pongratz sa štukaterom raspravljao o statici objekta.

Na pitanje radi li se o znamenitom Michaelu Riedlu te je li on projekt doveo do završetka, mogla bi pripomoći analiza cijene projekta. Szabin podatak, da je *obnova bila provedena troškom od 30 000 forinti*²⁰¹ (pri čemu se ne spominje je li to cijena projekta ili cjelokupne pregradnje), možda nije najpouzdaniji podatak. Pri razrješenju pitanja graditelja Trakošćana, ne bi bilo zгореga pronaći ugovoreni iznos za izradu projekta, i slijediti taj trag.

¹⁹⁶ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 89.

¹⁹⁷ Pri izgradnji Maksimira spominje se i Bartol Felbinger, istaknuti predstavnik klasicizma u Zagrebu, koji je kao mladi arhitekt surađivao s Michaelom Riedlom te radio kao crtač na laksenburškom projektu; usp. bilj. 174.

¹⁹⁸ Đuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb 1939., str. 107-108.

¹⁹⁹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izvyjštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 104.

²⁰⁰ 1844. godina

²⁰¹ Gjuro Szabo, *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919., str. 66.

7. Juraj VI. (Georg) Drašković

Juraj VI. Drašković (1804.-1889.), sin Josipa III. (1773 -1817.) i Antonije Brüdern (?-1828.), kao i većina njegovih predaka, bio je vojno obrazovan. Službovao je na prestižnim vojnim pozicijama pa se tako spominje i kao podmaršal u Grazu. Umirovljen je u relativno mlad 1851. godine. Kako je bio u dobrom kondicijskom stanju, svoje je djelovanje usmjerio na druge interese.²⁰²

Stvaranju kompleksne osobnosti Jurja VI. Draškovića, zasigurno su pridonijeli vizualno kvalitetni materijali, koji su mu, od najranijeg djetinjstva, bili dostupni unutar obiteljske ostavštine. Obzirom na prestižnu reputaciju Draškovića, naručiteljstvo je u obitelji stoljećima bilo važno. Slikarske narudžbe unutar klenovničke i trakošćanske zbirke upućuju na dugogodišnju obiteljsku sklonost sabiranju i samopromociji.

Obiteljska je zbirka sadržavala mnoge grafičke predloške, putem kojih su Draškovići mogli saznati o originalnom izgledu djela, kao i naručiti izradu kopije. Posjedovali su grafike Giovannija Battiste Piranesija, predloške iz produkcije Gillesa Rousseleta i Abrahama Bossea, nastale prema radovima Ciauda Vignona²⁰³ te brojne druge uratke, naslikane prema znamenitim majstorima, primjerice, Rubensu. Već početkom razvoja medija fotografije, u Jurjevoj su se zbirci mogle pronaći fotografske reprodukcije poznatih umjetničkih djela.²⁰⁴ Zbirka je sadržavala i profesionalne fotografije iz atelijera Gustava Prücknera iz Graza, koji je 1855. godine radio u Zagrebu.

Da je vizualna prezentacija oduvijek bila bitna, potvrđuje i jedna od najomiljenijih slikarskih formi, portret. Upravo je portretna umjetnost omogućavala prezentiranje na željeni način te u tom smislu treba promatrati Jurjeve portrete po uzoru na carsku ličnost Franje Josipa I (sl. br. 7).²⁰⁵ S druge strane, Juraj je, poput cara Franje Josipa, bio svjestan i drugih, bidermajerskih strujenja. O njegovoj bidermajerskoj svjesti, svjedoči Jurjev portret (sl. br. 9), djelo vrhunskog bečkog portretiste, Josefa Kriehubera.²⁰⁶ Portret otkriva građanski stil odijevanja u kojem prevladava jednostavnost: bijela košulja povezana tamnom svilenom

²⁰² Marija Tonković, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985., str. 4.

²⁰³ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 301 – 302, 334.

²⁰⁴ Marija Tonković, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985., str. 9.

²⁰⁵ Primjerice, spomenuti portret Augusta Prinzhofera iz 1864. godine (Usp. str. 24, bilj.150)

²⁰⁶ *Juraj VI. Drašković*, Josef Kriehuber, 1850. godine, ulje na platnu, 49 x 38 cm, muzej Dvor Trakošćan [preuzeto iz Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 237.]

kravatom, bijeli dvoredni prsluk, smeđkasto-sive hlače te jednostavan, tamni kaput. Bidermajerski način odjevanja, bez pretjeranih ukrasa, četrdesetih je godina 19. stoljeća prihvatila i njegova žena, Sofija. Sofijin portret, bečkog slikara Johanna Hermanna iz 1844. godine²⁰⁷ prikazuje damu odjevenu u pojednostavljenu ugarsku velikašku haljinu zagasitih boja, s tankom bisernom ogrlicom oko vrata. Vidljivi su i novi modni detalji: produžen struk u obliku šiljastog kljuna, koji gornji dio ženskog tijela čini izrazito vitkim te nezaobilazn veo od crne čipke. Da je bidermajer bio duboko ukorijenjen u ukus Draškovića, dokazuje i portret Elizabete Drašković (1820–1882.),²⁰⁸ koja je ponovno odjevena u bidermajersku odjeću s ružom na prsima.²⁰⁹ Portret je izradio vrhunski bečki portretist, Franz Schrotzberg, vjerojatno 1840. godine. Ovdje valja pridodati i ulja u bidermajerskom duhu Michaela Stroya, čija su djela ostavila snažan utjecaj na razvoj Jurjeve amaterske fotografije. Četiri Stroyeva ženska akta, koji simboliziraju četiri kontinenta, bilježe konkretan utjecaj na Jurjeve fotografske uratke. Stroyevo ulje *Europa* Juraj je iskoristio kao predložak za fotografiju *Jurimirske frajle*, iz 1865. godine.²¹⁰

Jurja VI. Draškovića zasebno treba istaknuti kao fotografa dokumentarističkog sadržaja. Iako je Jurjevo fotografiranje smatrano amaterskim, potrebno je naglasiti kako četrdesetih godina 19. stoljeća, na području današnje Hrvatske, profesionalna fotografija nije ni postojala. Naime, novi je fotografski pronalazak²¹¹ svoju umjetničku recepciju pronašao na socijalno višoj hijerarhijskoj razini tek kao *aparatus za namjerno pamćenje*.²¹² Stoga se Juraj VI. Drašković može s pravom smatrati jednim od začetnika hrvatske fotografije.

Pri oblikovanju Jurjeve kompletne osobnosti ne treba izostaviti ni bogatu literarnu zirkulaciju trakošćanske knjižnice, kao i do danas sačuvane periodike, koje je grof naručivao iz raznih

²⁰⁷ *Sofija Drašković r. Baillet-Latour*, Johann Hermann, 1844. godine, ulje na platnu, 117,5 x 95 cm, muzej Dvor Trakošćan; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 236.

²⁰⁸ *Elizabeta Drašković r. Batthiány*, Franz Schrotzberg, vjerojatno 1840. godine, 82,5 x 74 cm, muzej Dvor Trakošćan; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 234.

²⁰⁹ Ruža je neizostavan bidermajerski motiv (uz još neke predmete, primjerice, lepeze, čestitke, pisma, kutije). Simbolizirala je građansku dekorativnost, a nalazila se je na svim odjevnim predmetima; često se je nosila i na prsima; u: Jelena Ivoš, *Bidermajerska mod i njezini odjeci u Hrvatskoj*, u: *Bidermajer u Hrvatskoj*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1997., str. 162.

²¹⁰ Snimka je dobila ime po kuriji Jurimir kraj Maruševca, u koju je Juraj smjestio svoju ljubavnicu; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 290.

²¹¹ Dana, 19. kolovoza 1839. godine taj je izum objavljen u Francuskoj.

²¹² Marija Tonković, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985., str. 2.

europskih metropola.²¹³ Naime, pripadnici plemstva bili su dobro obrazovani poliglotti.²¹⁴ Kako je narodni jezik smatran prostim, Draškovići Trakošćanski međusobno su komunicirali na stranom jeziku, o čemu svjedoče dnevници i osobne bilješke na njemačkom jeziku.²¹⁵

Potrebno je napomenuti i Jurjevu političku aktivnost. Dokumentirana je njegova prisutnost u Saboru, kao i materijalna potpora za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, s 1000 forinti potpore.²¹⁶

Sredinom 19. stoljeća, u središtu Jurjeva interesa, našao se Trakošćan. Prema uzoru na Laxenburg, Trakošćan je trebao postati mjestom Jurjeve samoprezentacije. Njegovom pregradnjom, grof je pokazao svoje široko obrazovanje, ali i sklonost trendovima. To je uključivalo ravnotežu između duhovnog i fizičkog. Građevinu i okolni park Juraj je prilagodio aktualnim aktivnostima, poput lova i ribolova, što je odgovaralo njegovom avanturističkom duhu.

²¹³ U biblioteci dvorca Trakošćan: *Allgemeine Theaterzeitung*, Berlin, 1842 – 1860.; *Sporting Magazine*, London, 1856. -1862; *Deutsche Kunstschau*, Berlin: Verlag von Gebrüder Paetel, 1879 -1902.

²¹⁴ Često su imali privatne učitelje, a kasnije bi išli na privatna sveučilišta (najčešće njemačka ili talijanska).

²¹⁵ Primjerice, pismo Jurja VI. Ivanu IX. iz Graza, pisano na njemačkom jeziku. Pismo se čuva u Arhivu dvorca, kutija 53., pismo br. 18.

²¹⁶ Marija Tonković, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985., str. 11.

8. Idejne zasade prvotnog stilskog restauriranja

8.1. Društveno-povijesni kontekst stilskog restauriranja Trakošćana

Kako bi se jasnije sagledalo stilsko restauriranje dvorca, potrebno je razmotriti povijesni kontekst današnje sjeverozapadne Hrvatske,²¹⁷ unutar Habsburške Monarhije.

Austrijsko carstvo, predvođeno dinastijom Habsburg, bilo je sačinjeno od kolaža različitih nacionalnosti te nikada nije moglo biti pretvoreno u jedinstvenu naciju. Nastojanja cara da apsolutizmom uskladi jezik, običaje i religiju rezultirala su težnjom naroda za samoodređenjem.²¹⁸ Nacionalna zbivanja, nastala buđenjem nacionalne svijesti 1848. godine, najsnažniji su odjek unutar zemalja krune, imala u Mađarskoj.²¹⁹ Rezultat je bio porast mađarskog nacionalizma i otvorena mađarizacija. Hrvatsko se plemstvo odupiralo sve snažnijoj mađarizaciji, a car je prešutno odobravao situaciju.²²⁰ U atmosferi sukoba, rađa se Ilirski preporod.²²¹ Jedan od njegovih najistaknutijih preporodnih vođa, uz Ljudevita Gaja, bio je grof Janko Drašković (1770. -1856.),²²² čija bi se *Disertacija* iz 1832. godine mogla prozvati pretečom pokreta.²²³ Godine 1838., Janko Drašković se obratio *plemenitim kćerima Ilirije* na

²¹⁷ U vrijeme Habsburške Monarhije je to bila Slavonija.

²¹⁸ Irena Kraševac, *Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900.*, u; katalog *izložbe Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2017., str. 24.

²¹⁹ Mađarima je omogućena politička autonomija i stvaranje države 1867. godine. Nagodbom, potvrđenom 1. prosinca 1867. godine, konstituirana je komplicirana državna tvorevina kao personalna unija s Franjom Josipom I. kao austrijskim carem i ugarskim kraljem. Zemlje pod Krunom svetoga Stjepana pripale su ugarskom, a ostale krunske zemlje austrijskom dijelu. Kako je Mađarska bila jedina zemlja koja je unutar krune uspjela ostvariti političku autonomiju, ideja mađarske nacionalne svijesti dodatno je inicirana. Stvaranjem države u kojoj je Mađarska ostvarila pravo druge političke sile, spontano se ojačala želja Mađara za kolonijalnom dominacijom; u: Irena Kraševac, *Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900.*, u; katalog *izložbe Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2017., str. 24.

²²⁰ Godine 1827., učenje mađarskog jezika uvedeno je kao obavezan predmet u škole, dok hrvatskom jeziku nije dodijeljeno mjesto u nastavi; u: Jaroslav Šidak, *Hrvatski preporodni pokret i grof Janko Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 4.; Također treba napomenuti da je na željeznicama službeni jezik bio mađarski. Navod iz 1903. godine potvrđuje da su *...od svih zaposlenika na željeznicama u županijama Hrvatske 65,27% bili etnički Mađari, a 42,37% njih nije uopće vladalo hrvatskim jezikom*; u: Ljiljana Dobrovšak, *Zaposlenici na željeznicama u Hrvatskoj 1903. godine*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2008., str. 489.

²²¹ Godine 1849., Franjo Josip na buđenje nacija reagira oktroiranim ustavom. Ustav je postao predigra za otvoreni apsolutizam koji je nastupio u obliku silvestarskog patenta 1851. godine.

²²² Prema rukopisu Vukotinovića, Janko nije samo vodio narodnu stranku, nego ju je podpomagao svojim uplivom u najvišim društvenim krugovima: *...zimi u njegovij kući sakupljali su se „mladići“, ilirci, a svi ga ljubiše više nego se ljubi otac, a ono što bi Janko rekao to bi se držalo više nego sveto pismo*; u: Jaroslav Šidak, *Hrvatski preporodni pokret i grof Janko Drašković*, u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 7.

²²³ *Disertacija* iliti *Razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim i budućem zakonotvorcem Kraljevinah naših za buduću Dietu ugarsku odoaslanem* je nastala u Karlovcu, 1832. godine (prije nego što je postala dostupna čitateljima u Gajevoj *Danici*, 1835. i 1836. godine). *Disertacijom* su po prvi puta bile iznesene političke ideje na nacionalnoj osnovi. Unatoč Draškovićevoj težnji o modernizaciji političke koncepcije i industrijalizaciji države, grof razmišlja isključivo o feudalnoj opciji koja obuhvaća težnje hrvatskog plemstva. Kao idealnu društvenu strukturu navodi Englesku. U okviru preporodnog pokreta, Janko Drašković se zalaže da se nastava održava na narodnom jeziku (koji bi ujedno trebao postati i jezikom javnog života). Potkraj 1832. godine, na Hrvatskom saboru Drašković još odlučnije izražava težnju za većom samostalnošću Hrvatske. Godine 1838., se obraća *...plemenitim kćerima Ilirije...* na njemačkom jeziku s pozivom da *...njemački jezik u svom društvenom i*

njemačkom jeziku s pozivom da njemački jezik u svom društvenom i obiteljskom krugu zamijene narodnim.²²⁴

Dok se Jurjev rođak,²²⁵ priznati prvak Ilirske stranke, grof Janko Drašković (1770. - 1856.), zalaže za upotrebu hrvatskog jezika, trakošćanska loza Draškovića hrvatski je jezik smatrala zemaljskim. Ponose se vojnom naobrazbom i stoljetnim službovanjem caru. Nasuprot Draškovićima – Ilirima, Draškovići Trakošćanski vješaju portrete Franje Josipa i oponašaju njegov stil. U ime obiteljske vojne povijesti, u Trakošćanu izlažu puške kukače ili bradatice, mužare i topove.²²⁶ Juraj VI. Drašković, kao da se želi udaljiti od ilirskog dijela obitelji. Ženi se kćerkom bivšeg podmaršala, kraljevog komornika i tajnog savjetnika, ministra rata, maršala Theodora Baillet-Latoura. Prijenosom umjetničkog inventara iz vremena Josipa Kazimira Draškovića, osim što dokazuje povezanost s vojnom tradicijom predaka, asimilira se s austrijskom kulturom. Je li Juraj pokleknuo germanizirajućim stegama, je li kao podmaršal u Grazu i zet pokojnog austrijskog maršala, stekao povjerenje u konzervativnu vladu Franje Josipa ili je poistovjećivanje s Austrijom, značilo nešto sasvim drugo – otpor prisilnoj, tada aktualnoj mađarizaciji, teško je reći.

Ideja pregradnje Trakošćana rađa se u vrijeme slobodarskih i nacionalnih stremljenja, između 1840. i 1844. godine. U vrijeme zamaha neoapsolutizma, između 1853. i 1855. godine, započinje pregradnja. Činjenica da Juraj u vrijeme otvorene germanizacije sprovodi ideju po uzoru na Laxenburg koji, posredno, nalikuje germanskom predlošku (Wartburg, Stolzenfels), ne znači samo dodvoravanje caru. Brojni članci reklamnog karaktera,²²⁷ koji obavještavaju o događajima u Trakošćanu, dokazuju da je Trakošćan potpuno asimiliran s austrijskim ukusom. Koncept u potpunosti odgovara tada suvremenoj, turističkoj ideji, prilagođenoj austrijskom tržištu.

obiteljskom krugu zamijene narodnim jezikom. Nakon pojave političkih stranaka 1841. godine, postaje vođa Ilirske, odnosno Narodne stranke. Tijekom revolucionarnih zbivanja 1848. godine, Janko Drašković postaje priznatim prvakom Ilirske stranke. S obzirom da se na pragu osmog desetljeća morao povući, nije prestao dijeliti savjete, koje su drugi rado slušali; u: Jaroslav Šidak, *Hrvatski preporodni pokret i grof Janko Drašković*, u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 10-11.

²²⁴ Usp. str.12.

²²⁵ Janko je bio bratić od oca Jurja Draškovića.

²²⁶ Oružje bi moglo pripadati izvornom obrambenom sustavu Trakošćana iz 15. i 16. stoljeća. Topovi s Draškovićevim grbom upućuju na sudjelovanje Draškovića u borbama protiv Napoleona; u: Mario Beusan, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005., str. 132.

²²⁷ Usp. bilj.147. str. 23.

8.2. Začeci konzervatorskog djelovanja u Europi i uzori za stilsko restauriranje Trakošćana

U literaturi²²⁸ je najcitiranija teza, koju uvodi Gjuro Szabo, da je Trakošćan nastao prema šablona po kojoj su to vrijeme na Rajni restaurirani stari gradovi. Izmišljeni, historicistički izražaj takvih gradova, ...*koji u tom obliku nikada nisu ni postojali*, Szabo podrugljivo imenuje *normanskim stilom*. Uvodi pojam *ritterstil*, koji se već ranije može pronaći u austrijskoj literaturi. Tim je pojmom imenovana tipična neogotička restauracija staroga grada, kojom su stvoreni sljedeći elementi: pokretni most, kruništa te šiljastolučni prozori. Balog preuzima pojam *ritterstila* te ga povezuje sa dvorcima u Njemačkoj. Pritom se referira na cjelokupni koncept dvora, u koji uklapa smisao romantičnog sjećanja na slavnu povijest, vraćanje prirodi, okretanje ambijentu i arhitekturu saživljenu s prirodom (arhitektura se ne prilagođava prirodi, već priroda postaje dio arhitekture).²²⁹

Szabo uspoređuje Trakošćan s dvorcem Miramare (nedaleko od Trsta) te s bavarskim Neuschwansteinom. Pritom zaboravlja na činjenicu da su oba navedena dvorca pregrađena nakon Trakošćana (Miramare je obnavljan između 1856. i 1860. godine, dok je za Neuschwanstein temeljni kamen položen 1869. godine). Usporedi li se Trakošćan s romantičarskom obnovom europskih dvoraca s kraja prve polovine 19. stoljeća, može se reći da je Trakošćan pregrađen približno istodobno, pa čak i prije nekih od njih. Kao paralelu, moglo bi se spomenuti Wartburg kod Eisenacha (1838. – 1867.). Wartburg nalikuje Trakošćanu po položaju i nekim detaljima, primjerice po kuli s kruništem i tornjićima. Pruski dvorac Stolzenfelz (1840. - 1842.), uz Trakošćan također vežu položaj te slični arhitektonski detalji. Češki dvorci, Ledenice (kraj 18., početak 19. stoljeća) s kulturnim krajolikom od 283.09 km² te Hluboka nad Vltavou (restauriran sredinom 19. stoljeća), stilski i konceptualno podsjećaju na prvi val obnove Trakošćana (1844. - 1849.). Kao stanovitu paralelu s romantičnom obnovom Trakošćana, moguće je spomenuti Trsatsku gradinu i ličnost austrijskog vojskovođe Laval Nugeta (1777. - 1862.).²³⁰ Laval, zahvaljujući zanimanju za povijest i opsjednutosti Frankapanima, u romantičnom slogu obnavlja dva grada; Bosiljevo i Trsat. Nakon što je 1826.

²²⁸ Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižara Vasić i Horvat, 1940., str.107-108.; Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 5/11, Zagreb: Vjesnik, 1972. str. 85.

²²⁹ Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižara Vasić i Horvat, 1940., str.107-108; usp. Zdenko Balog, *Grđevinska obnova Trakošćana u XIX. stoljeću*, izlaganje sa znanstvenog skupa - 72.025 (497.1 Hrvatska); u *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 31-32, Zagreb: Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 1988., str. 67.

²³⁰ Laval Nuget je 1813. godine ušao u Rijeku, nakon što su se povukli Francizi. Preko supruge, bio je u srodstvu s Frankapanima.

godine kupio ruševine trsatske gradine, obnavlja ih i pretvara u muzej (i vlastiti mauzolej) godinu dana prije izrade trakošćanskog projekta, 1843. godine.

Valja primijetiti da Trakošćan, ni kronološki, ni estetski, ne zaostaje za sličnim europskim projektima.²³¹ Da Jurjeva stilska pregradnja nije samo dio romantičarske šablone, pokušat će se razjasniti daljnjom analizom; temeljem pisma koje je Draškovićev upravitelj imanja, A. Pongratz, uputio grofu Jurju VI. Draškoviću 1844. godine²³².

Pongratz izvještava Jurja VI. da je *Reddi(?)* Posjetio gradilište te izjavljuje kako se on *...sam ne bi usudio voditi projekt...*²³³ Traži da *...rad bude projektiran komisijski, jer on sam ne želi te radove izvoditi.*²³⁴ Zahtjev voditelja projekta da *...rad bude projektiran komisijski*²³⁵ mogao bi se odnositi na komisijski nadzor konzervatorske struke. Svijest o složenosti zahvata na povijesnom objektu dokazuje suvremenost ideje. Činjenica da *Reddi(?)* ne želi projekt izvoditi sam, potvrđuje njegovu konzervatorsku upućenost. Time se trakošćansko stilsko restauriranje u 19. stoljeću pretvara u ozbiljan konzervatorski zahvat.

Iako se u 19. stoljeću utjecaj Eugène Viollet-le-Duca²³⁶ mogao osjetiti na širem planu,²³⁷ godine 1844. (vrijeme projektiranja Trakošćana), znameniti Viollet-le-Duc tek osvaja teren u Francuskoj. Stoga se njegovo ime ne može vezivati uz Trakošćanom. Puno su izgledniji utjecaji koji dolaze iz Pruske, nakon pada Napoleona, 1815. godine, u vrijeme kada Wilhelm von Humboldt (1767. – 1835.) i Karl Friedrich Schinkel (1781. – 1841.) tek uređuju državnu upravu za zaštitu spomenika. Stanoviti je *Reddi (?)*,²³⁸ zasigurno bio upoznat i sa zahvatima koji se do 1830 - ih godina već naveliko izvode na srednjovjekovnim spomenicima, osobito na

²³¹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 107.

²³² Prvi puta objavio Ivan Srša; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 86.; Pismo se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, u zbirci Drašković, signatura je 01. 711. 7., kutija 53., pismo br. 9.

²³³ Isto, pismo br. 9.

²³⁴ Isto, pismo br. 9.

²³⁵ Isto, pismo br. 9.

²³⁶ Godine 1840. radio je na restauriranju crkve *la Madeleine* u Vézelayu, što mu je poslužilo kao odskočna daska pri nominaciji za pročelnika *Zavoda za historijske spomenike*, 1846. godine. Dvije godine kasnije, postao je članom *Povjerenstva za umjetnost i vjerske objekte*. Godine 1853., radi kao *generalni inspektor dijecezanskih zgrada*, a 1857. godine, kao *biskupijski arhitekt*. Izvodio je brojne studije o arhitekturi i umjetnosti. Istraživanja su mu dala dovoljno materijala da napiše veliki broj članaka, koje je objavljivao u mnogobrojnim časopisima, poput *Annales archéologiques*. U periodu između 1854. i 1868. godine izdao je deset svezaka *Rječnika francuske arhitekture*. Nakon toga, njegova se istraživačka djelatnost nastavlja: Sljedećih godina objavljuje članke o povijesti arhitekture, namještaju i sl. Svoj najpoznatiji članak *Restoration* piše 1866. godine; u; Jukka Ilmari Jokilehto, *A History of Architectural Conservation*, England: The University of York, 1986., str. 279.

²³⁷ Jukka Ilmari Jokilehto, *A History of Architectural Conservation*, England: The University of York, 1986., str. 279.

²³⁸ Vjerojatno je riječ o kraljevskom arhitektu Michaelu Riedlu.

plemićkim gradovima oko Rajne. Unatoč Szabinoj oštroj kritici historicističkih obnova,²³⁹ valja primijetiti da se ovdje radi o samim počecima restauratorskih zahvata.

Dok je starija literatura početak radova na stilskoj obnovi Trakošćana vezivala s natpisom uklesanim nad jugozapadnim pročeljem ulaznog trijema dvorca,²⁴⁰ Pongratzova pisma pripomažu novoj kronološkoj valorizaciji trakošćanske obnove. Prije se navodilo da je pregradnja započela 1853. godine, jer je vjerojatno riječ o pogrešnom navođenju 1855. godine.²⁴¹ Prema Srši, kronogram na ploči valjalo bi tumačiti kao svjedočanstvo kad je obnova dovršena. Srša smatra da je Szabo najvjerojatnije, pogriješio u čitanju²⁴² te da se radi o 1849. godini. Tako bi se godina 1844. (vrijeme Pongratzovih navoda) mogla uzeti ko donja granica za osmišljanje, iako njome radovi ne moraju započeti. Trakošćanski se projekt time kronološki svrstava prije 1850. godine, kad je u Beču osnovano Središnje povjerenstvo za istraživanje i održavanje građevnih spomenika.²⁴³ Ako je vjerovati pismima, planiranje restauratorskih radova i izrada projektne dokumentacije za Trakošćan, odvijalo se čak jedanaest godina ranije nego što je Ivan Kukuljević Sakcinski²⁴⁴ imenovan prvim konzervatorom za Hrvatsku i Slavoniju (godine 1855.).

Kukuljević se u brojnim publikacijama osvrnuo na trakošćansku pregradnju.²⁴⁵ Prvi hrvatski konzervator piše pohvalno o restauriranju objekta, što potvrđuje da je stilsko restauriranje dvorca poštivalo tadašnja restauratorska načela. Povezivanjem trakošćanske stilske restauracije s konzervatorski osviještenim konceptom, upućuje se na činjenicu da ovdje nije riječ o prepisivanju novonastalih trendova, već o ideji koja prati njihovo formiranje.

²³⁹ Gjuro Szabo (1875.-1943.) razmišlja u skladu s aktualnim stavom svoga vremena, koje se suprostavlja romantičnom neogotičkom izražaju.

²⁴⁰ Koji kazuje da je ... *po nalogu Jurja Draškovića i žene mu rodjene Baillet- Latour niknuo novi Trakošćan 1855.(?) godine*; u: Gjuro Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižara Vasić i Horvat, 1940., str. 108.

²⁴¹ Gjuro Szabo objavio je tekst u kojem se potkralo nekoliko pogrešaka; u: Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 96.

²⁴² Prema Srši, zbrajanjem slova u prvom retku dobiva se broj 678, u drugome retku broj 812, u trećemu retku broj 160, u četvrtome retku broj 72 i u petom retku broj 127. Ukupan zbroj iznosi 1849., a ne 1855., kako je pročitao Szabo; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str.106.

²⁴³ *Central Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*

²⁴⁴ Ivan Kukuljević Sakcinski (1816. - 1889.) bio je u srodstvu s obitelji Drašković (Josip II Drašković oženio se s Reginom Domjanić, koja je po majci iz obitelji Kukuljević). Kao dječak rado je boravio u Trakošćanu; u: Ivan Pederin, *Kukuljević kao životopisac i povjesničar hrvatske književnosti*; u: *Kroatologija* svezak III., br. 1, Split, 2012., str. 95.

²⁴⁵ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj* svezak III., knjiga I, Zagreb: Kamenotiskarski zavod Dragutina Albrechta, 1870; Ivan Kukuljević Sakcinski, *Poviest porodice Draškovića*, Zagreb: Kamenotiskarski zavod Dragutina Albrechta, 1867.

9. Stilsko restauriranje Trakošćana u vrijeme Jurja VI. (Georga) Draškovića

9.1. Radovi izvedeni prvom pregradnjom između 1844. i 1849. godine

Prvotnim je građevnim konceptom historicističke obnove bilo je zamišljeno da se u duhu, tada popularnog, neogotičkog stila, rekonstruira obrambeni sustav s kulama i prilaznim putem. Uz pomoć tornjića, kruništa i šiljastolučnih prozora trebala se istaknuti goticizacija kompleksa. Ipak, trakošćanska se pregradnja ne treba promatrati unutar ograničenog konteksta. Vezano uz činjenicu da objekat obnavljaju stoljetni vlasnici, cijela bi se obnova mogla shvatiti kao identifikacija objekta i obitelji. Dvorac je, uz svoj turistički karakter, ponajprije trebao biti udobno mjesto stanovanja. Stambenom je karakteru prvotno bilo namijenjeno opremanje unutrašnjosti glavnoga prvog kata u neogotičkom stilu.²⁴⁶ Dolazi do potrebe za izrazito bogatim interijerom,²⁴⁷ koji se znatno razlikuje od srednjovjekovne stvarnosti: Za potrebe modernog stanovanja, primjerice, povećani su prozori te dograđen sanitarni čvor. Uz integralno provučen neogotički sloj, u unutrašnjost objekta uvodi se i duh bidermajera (manja količina namještaja, slike).

Prvi je kat bio namjenjen obiteljskom životu vlasnika: tu se nalazila *Mala blagavaonica*, saloni za boravak i spavanje te knjižnica za privatnu upotrebu. Iz knjižnice se ulazilo u privatni oratorij, *Molitvenu sobu* (obzirom da je svakodnevna molitva to zahtjevala).²⁴⁸ *Molitvena soba* je soba oblikovana i uređena u tijeku obnove sredinom 19. stoljeća. Nastala je pregradnjom velike prostorije, kojoj je oduzela trećinu prostora.²⁴⁹ Veći je dio prostorije pretvoren u *Malu knjižnicu*, iz koje se kroz skrivena vrata može pristupiti *Molitvenoj sobi (Oratoriju)*. Smještaj manje knjižnice i *Oratorija* pored spavaće sobe na gornjem katu, svjedoči o privatnom karakteru prostora, vjerojatno rezerviranog za Jurja i Sofiju.

Drugi je kat služio za smještaj povremenih gostiju.²⁵⁰ Reprezentativne i društvene prostorije (viteška, lovačka dvorana, knjižnica) bile su pozicionirane u južnom potezu visokog

²⁴⁶ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj 4/5*, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 90.

²⁴⁷ Interijer je konceptualno osmišljen i izveden u neogotičkom stilu. Kroz interijer je provučen motiv četverolisne djeteline koji se očitavao na najsitnijim detaljima; u zidnim oslicima, drvenim oplatama, a nalazi se čak i na podovima.

²⁴⁸ Na stropovima i zidovima *Molitvene sobe* prevladavala je modra boja. Ta se boja može shvatiti kao direktna referenca na plavu boju gotičkih katedrala; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izještaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 75.

²⁴⁹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izještaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 73.

²⁵⁰ Zanimljivo je da uloga zadnjeg kata za smještaj gostiju ostaje jednaka i nakon 1947. godine, kada javno ugostiteljsko poduzeće otvara posao. Zadnji kat dvorca korišten je za smještaj gostiju dok se uz nadoplatu mogao obići i ostatak dvorca. Dvorac je, kao dio ponude, upotrebljavan u zatečenom stanju, dok se negadašnje

prizemlja. Kuhinja i različite ostave smještene su uz malo dvorište sa cisternom, a posluga u nižem dijelu prizemlja.²⁵¹ Prostor je bio organiziran na način da se dvije komunikacije (javna i služinjska) gotovo ne dodiruju. Srednje dvorište, koje je nekad bilo centar zbivanja, pregradnjom zadobiva sporednu ulogu, za služinjsku komunikaciju. Glavne se komunikacije smještaju isključivo u unutrašnjost dvorca. Izvedeno je stubište do prvog je kata, zbog čije je izgradnje u niskom prizemlju dograđen produžetak sjevernoistočnoga krila s velikim, natkrivenim trijemom visokih, šiljastolučnih otvora.

Kao najreprezentativniji uređeni su prostori u visokom prizemlju *Viteške i Lovačke dvorane*.²⁵² Pri preuređenju tzv. *Viteške dvorane* (smještene u zapadnoj kuli), sredinom 19. stoljeća, podignuta je složena svodna konstrukcija s profiliranim rebrima i konzolama ukrašenim reljefiranim lavljim glavama (podsjeća na mrežasti gotički svod).²⁵³ Prema glavini literature, *Viteška dvorana* je imala plesnu funkciju.²⁵⁴

Lovačka dvorana (smještena u južnoj kuli) izgrađena je sredinom 19. stoljeća je po uzoru na vitešku, kao njena zrcalna simetrija.²⁵⁵ Zahod i kupaonica, sačuvani uz Lovačku dvoranu, svjedoče o visokoj kulturi stanovanja 19. stoljeća. Zahod se nalazi odvojeno, iza zidne obloge, u niši između viteške dvorane i knjižnice. Izveden je u drvenoj oplati i opskrbljen vodom.²⁵⁶ Kupaonica ima dvostruki umivaonik, bide od fajanse te podne pločice od keramita.²⁵⁷ Ovdje valja napomenuti da je kupaonica izvedena kasnije. Obzirom da su nakon povlovinu 19. stoljeća Draškovići kontinuirano živjeli u dvorcu, prilagođavanje potrebama života rezultiralo je konstantnim preinakama. Kako se često radilo o manjim promjenama, (primjerice, ugradnji kamina u lovačkoj dvorani, dodavanju zidnih oplata ili o ugradnji sanitarnog čvora u viteškoj dvorani)²⁵⁸ teško je odrediti koji je koji dio kada odrađen. Naknadna

gospodarske i upravne zgrade u podnožju dvorca obnavljaju; u: *60. godina muzeja*, Adam Pintarić (ur.), Zagreb Janprom., 2014, str. 8.

²⁵¹ Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 90.

²⁵² Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 90.

²⁵³ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 21.

²⁵⁴ Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988., 97; Zdenko Balog, *Građevinska obnova Trakošćana u XIX. stoljeću*, izlaganje sa znanstvenog skupa - 72.025 (497.1 Hrvatska); u *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 31-32, Zagreb: Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 1988., str. 69.

²⁵⁵ Isto, str. 91.

²⁵⁶ Blanda Matica, *Dokumentacijski spis vezan uz konzervatorsko – restauratorska istraživanja u Trakošćanu 2001. godine*; zaprimljeno u arhiv Dvorca Trakošćan krajem 2001. godine, str. 24.

²⁵⁷ Isto, str. 14.

²⁵⁸ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 22.; Blanda Matica, originalan primjerak dokumentacijskog spisa, vezan uz konzervatorsko – restauratorska istraživanja iz 2001. godine; zaprimljen u arhiv Dvorca Trakošćan krajem 2001. godine, str. 13, 24.

izgradnja kupaonice mogla bi uputiti na promjenu funkcije *Lovačke dvorane* u određenom razdoblju. Naime, u literaturi²⁵⁹ se navode razne funkcije za *Lovačku dvoranu*; od plesne (održavanje banketa) do mišljenja da se prvotno radilo o blagavaonici. Dvorana je, vjerojatno, u kasnijoj fazi prerađena u spavaonu (te dolazi do potrebe za izgradnjom kupaonice). U istoj je fazi postavljena i drvena oplata, uklonjena u zahvatima 1953. godine. Novonastala je obloga bila prilagođena manjem kaminu (koji je zamijenio veći) pogodnijem za spavaonicu.²⁶⁰ Moguće je da se ovdje radi o prilagodbi, kojom je reprezentativan stil podređen vlastitim potrebama. U namjeri da prostor bude ugodan, spavaonica je preseljena u prizemlje.

Prema sondiranim istraživanjima provedenim 2001. godine, prvotne boje zidova, u novouređenim prostorijama, sredinom 19. stoljeća bile su hladne. Na prvome su katu prevladavali pastelni tonovi modrozelenkaste (*Blagavaonica*)²⁶¹ i svijetlozelene (prostorija do južne kule).²⁶² U fazi neogotizacije, u *Viteškoj i Lovačkoj dvorani*, ukrasna svodna rebra i *stucco* ukrasi bili su bojeni bijelom bojom (kako bi se bolje istaknuli na tamnijoj podlozi).²⁶³

Neogotički koncept obnove dvorca, koji je u cijelosti proveden na vanjštini, u unutrašnjosti je pretrpio znatne promjene. Teško je utvrditi do koje je faze neogotički interijer bio ostvaren pregradnjom između 1844. i 1849. godine i je li prvotna ideja bila u potpunosti provedena.²⁶⁴ U nekim je dijelovima interijera svakako došlo do izmjena, no neki dijelovi zasigurno nisu ni bili uređivani u neogotičkom stilu. Koncept neogotičke obnove dosljedno je proveden jedino na prvome katu i na stubišnom pristupu. Drugi je kat tom prilikom gotovo zanemaren, a visokim prizemljem ne prevladava isti duh jer je, najvjerojatnije, naknadno uklonjena neogotička oprema.²⁶⁵ Je li uzrok odustajanja od temeljne gotizacije objekta bio u

²⁵⁹ Zdenko Balog, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj 1/2*, Zagreb: Vjesnik, 1988., str. 97; Zdenko Balog, *Građevinska obnova Trakošćana u XIX. stoljeću*, izlaganje sa znanstvenog skupa - 72.025 (497.1 Hrvatska); u *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti 31-32*, Zagreb: Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 1988., str. 69.

²⁶⁰ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 22.

²⁶¹ Isto, str. 80.

²⁶² Isto, str. 88.

²⁶³ Isto, str. 16.

²⁶⁴ Teško je sa sigurnošću utvrditi točnu dataciju namještaja, osim za namještaj na kojem se nalaze simboli koji svjedoče o bračnim donacijama, primjerice, grbovi Draškovića (grifon na kraljevskoj kruni s jabukom u šapi) ili Baillet-Latoura (zastava na vjetru). Grbovi se, primjerice, nalaze na ulaznim vratima *Glazbenog salona* na prvome katu te u prizemlju, na kalijevoj peći u *Velikoj bibiloteci* i na oplati kamina *Viteške dvorane*. Ostale su peći rađene u raznim fazama i stilovima. Posebno treba istaknuti peć koja se nalazi u prostoriji, danas prozvanom spavaonicom. Peć je kalijeva, bijele boje, izrađena u neogotičkom stilu. Krunište peći ima izgled utvrde s kulama, puškarnicama i kurtinama (peć je vjerna kopija peći iz burga Füssen na Lechu iz 1514. godine); u: Blanda Matica, *Dokumentacijski spis vezan uz konzervatorsko – restauratorska istraživanja u Trakošćanu 2001. godine*; zaprimljeno u arhiv Dvorca Trakošćan krajem 2001. godine, str. 64.

²⁶⁵ Isto, str. 103.

pomanjkanju sredstava, ili je zbog nedovoljne udobnosti ili nepraktičnosti stanovanja u Trakošćanu Juraj VI. Drašković odselio u Graz, teško je reći. No, godine 1858., Juraj VI. kupuje kuću od grofa Antuna Coroninija i sa suprugom Sofijom Baillet-Latour se seli u Graz.²⁶⁶

Fotografija (kalotipija) Jurja VI. Draškovića²⁶⁷ (sl. br.10) prikazuje Trakošćan nakon završenih radova na zapadnoj kuli. Gotovo bijeli ton kule, podosta svjetliji od ostalih dijelova dvorca, upućuje na zaključak da se radi o novoj žbuci te da je Juraj nesumljivo fotografirao kulu neposredno nakon stilskog restauriranja. Fotografija dokazuje da je pregradnja započela upravo tom kulom.²⁶⁸ Kako na ranijim likovnim prikazima, primjerice na *Akvarelu Stjepana Draškovića* s početka 19. stoljeća (sl. br. 6), nad zapadnom kulom nema kruništa (vidljiv je stožasti krov), fotografija prikazuje novoizgrađeno krunište nad kulom. Obzirom da na prikazu iz 1668. godine²⁶⁹ (sl. br.1) postoji prikaz kruništa nad istom kulom, krunište izvedeno u 19. stoljeću mogla bi biti faksimilna rekonstrukcija prijašnjeg izgleda. Ova bi činjenica mogla uputiti na rekonstrukcijski zahvat. Izvedeno krunište je dekorativnog karaktera, a njime će kasnije biti zaokružen cijeli dvorac.

Nadalje, fotografija (kalotipija) Jurja VI. Draškovića jasno potvrđuje da su na mjestu postojećih bili izvedeni, novi izduženi šiljastolučni prozori. To potvrđuju istraživanja provedena 2001. godine (na unutarnjim su zidovima trinaest prostorija dvorca). Sondiranje je ukazalo na činjenicu da se pri preuređenju tzv. *Viteške dvorane* (smještene u zapadnoj kuli) poštivao zatečeni raspored prozora i prozorskih niša.²⁷⁰ Prozori su povišeni i preoblikovani šiljastim lukom.²⁷¹

²⁶⁶ Milan Kruhek, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj* 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 95; Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 104.

²⁶⁷ Fotografija je reproducirana u katalogu izložbe, autorice Marije Tonković pod nazivom: *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi* (ur. Vladimir Maleković), Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1985., kat br. 8, obilježena podacima: *Trakošćan*, prije 1853.godine, 10,4 x 13,4 cm, inv. br. MUO 15589/9, fotografija je datirana prije 1853.godine, obzirom da se tada smatralo da je obnova započela 1853. godine; Treba je datirati tokom radova.

²⁶⁸ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 31.

²⁶⁹ *Velika genealogija obitelji Drašković*; Usp. (sl. br. 1)

²⁷⁰ O zadržavanju zatečena rasporeda prozora svjedoče ostaci oslika u prozorskim nišama na jugoistočnom i zapadnom dijelu zida; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 90.

²⁷¹ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 91.

9.2. Zahvati između 1862. i 1869. godine

Između 1862. i 1869. godine, izvedeni su prvi veći naknadni zahvati. Izgrađena je terasa koja povezuje južnu i zapadnu kulu. Interpolacijom terase, mijenja se cjelokupni prvotni koncept dvora. Glavno je stubište zanemareno, a umjesto njega, na novoizgrađenoj se terasi gradi novo stubište. Ulaz preko terase i trijema preusmjerava se prema kulama, visokom prizemlju i dalje, na katove dvorca.²⁷² Na taj se način dobiva ulaz, kakav je bolje odgovarao reprezentativnoj ulozi Trakošćana.

O promjeni koncepta svjedoči i **Czernyeva litografija** (sl. br. 11),²⁷³ nastala nakon izgradnje terase 1862. godine.²⁷⁴ Na grafici se može uočiti da je na jugoistočnom rizalitu, između južne i zapadne kule, bio ugrađen šiljastolučni prozor, a ne vrata.²⁷⁵ Vrata su ugrađena, kako bi se visoko prizemlje, preko trijema, povezalo s južnom kulom. To bi značilo da povezivanje visokog prizemlja s trijemom i južnom kulom, nije bilo planirano obnovom između 1844. i 1849. godine. Na trijem, koji je isprva služio za povezivanje stambenog dijela dvora s lovačkom dvoranom, ali i za odmor s pogledom na perivoj i jezero, dolazilo se uskim stubištem i vratima smještenim neposredno uz dvoranu. Takva organizacija pristupa *Lovačkoj dvorani* dodatno potvrđuje da je taj prostor bilo namjerno odvojen od reprezentativne cjeline dvora te je najvjerojatnije, ispunjavao ulogu spavaonice grofa Jurja VI. i supruge Sofije.²⁷⁶ Nakon Jurjeva preseljenja u Graz, 1858. godine, vjerojatno dolazi do prenamjene objekta, pa tako i *Lovačka dvorana* mijenja ulogu – postaje javni prostor kome je potrebna dobra komunikacija s ostalim dijelovima dvorca.

Dok je na litografiji iz 1862. godine (sl.br.11) prikazan natkriveni, ali još uvijek otvoreni trijem, na **Standlovoj fotografiji** iz 1870. godine (sl.br.12)²⁷⁷ vidljiv je ostakljen trijem, što upućuje na zaključak da je trijem ostakljen 1862. i 1869. godine.²⁷⁸

²⁷² Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 92.

²⁷³ Detalj Czernyeve litografije, u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 85.

²⁷⁴ Isto potvrđuju i nalazi konzervatorsko - restauratorskih istraživanja; utvrđeno je da je s nutarnje strane zid kraj dovratnika na jugoistočnom zidu predsoblja popravljan žbukom pa je očito da su postojeća vrata na tom zidu ugrađena naknadno; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 92.

²⁷⁵ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 92.

²⁷⁶ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 92- 93.

²⁷⁷ Iz albuma Ivan Štandl, *Fotografske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; Trakošćan*, objavljeno 1870. godine, Hrvatski državni arhiv, Zagreb <http://arhinet.arhiv.hr/DigitalniArhiv/IvanStandl/index.htm> (pristupljeno 10. 6. 2019.)

²⁷⁸ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003., str. 93.

10. Ivan IX. i zahvati izvedeni u razdoblju između 1875. i 1897. godine

Kako Juraj VI. Drašković nije imao djece, godine 1875., dvor preuzima njegov nećak, Ivan IX. (1844. - 1910.), sa ženom Julijanom, rođenom Erdödy (1847. - 1901.).²⁷⁹ Pri preuzimanju Trakošćana, Ivan je sa stricem, Jurjem VI. potpisao niz ugovora, od kojih su u arhivu Dvorca sačuvana tri: ugovor o nasljeđivanju dobara,²⁸⁰ prijepis izjave Ivana IX. o doživotnom uzdržavanju strica Jurja VI.,²⁸¹ te izvornik i prijepis ugovora o uzdržavanju s pregledom stanja dvora prilikom preuzimanja iz 1875. godine. Iz zadnjeg se može iščitati kako je Ivan bio dužan plaćati stricu 10 000 forinti godišnje i to 5 000 do 1. srpnja, a drugu polovicu Ivan je trebao isplatiti do 1. listopada. Ivan je dobio pravo upravljanja Trakošćanom, a Juraj za svoje potrebe zadržava 200 Joha šume na planini Macelj.²⁸²

Ivan IX. je kao časnik sudjelovao u Ausrijsko-Pruskom ratu 1866. godine. Nakon završetka rata, napustio je vojsku. Preuzimanjem Trakošćanskog posjeda, zajedno sa suprugom Julijanom, preselio se u Trakošćan i posvetio imanjima.²⁸³ Ivan IX. počinje se baviti politikom godine 1883. godine,²⁸⁴ kada na vlast dolazi njegov osobni prijatelj, ban Khuen Hédervary (1849. - 1918.). Prijateljstvo s banom nije utjecalo na njegovo političko poredjeljenje te Ivan IX., zajedno s bratom Josipom VI., osniva umjerenu opozicijsku stranku centra (čiji su pripadnici bili iz redova aristokracije i desnog krila *Obzoraša*).²⁸⁵

Portret Ivana IX. iz 1880. godine (sl.br.8), koji je naslikala njegova supruga Julijana²⁸⁶ svjedoči o visokim ambicijama Ivana IX. Draškovića, njegovoj samouvjerenosti, praćenju

²⁷⁹ Ulje na platnu, autora Eduarda Weingärtnera, nastalo između 1875.-1880. godine, svjedoči o stanju Trakošćana pri preuzimanju od strane Ivana i Julijana Drašković. Prema slici, nema promjene izgleda u odnosu na Standlovu fotografiju iz 1869. godine; u: *Historicizam u Hrvatskoj*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), II. knjiga, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2000., str. 650.

²⁸⁰ Arhiv dvorca Trakošćan: Ugovor o nasljeđivanju dobara između Jurja V. I njegovih nećaka, djece njegovog pokojnog brata Karla (sig 114)

²⁸¹ Arhiv dvorca Trakošćan: Original i prijepis izjave Ivana Draškovića o ugovoru o doživotnom uzdržavanju koji je sklopio sa stricem Jurjem V. Draškovićem (sig 116)

²⁸² Arhiv dvorca Trakošćan: Original i ovjereni prijepis Ugovora o doživotnom uzdržavanju između Jurja V. Draškovića i njegovog nećaka Ivana IX. i Pregled stanja u dvorcu i na imanju Trakošćan prilikom preuzimanja (sig 115); na prijevodu se zahvaljujem profesoru, dr. sc. Franku Čoriću

²⁸³ Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, 1984., str. 39.

²⁸⁴ Isto, str. 39.

²⁸⁵ U želji za afirmacijom stranke i vlastitom promocijom, Ivan IX. pokreće novine *Agramer Tagblatt* (1886. godine). Unatoč naporima, Draškovićeve stranke na izborima, 1887. godine, osvaja svega dva zastupnička mjesta. Nakon poraza u borbi za bansku poziciju, Ivan IX. ostaje obeshrabljen ishodom te se iduće, 1887. godine, povlači iz politike. Time je zamro utjecaj obitelji Drašković u javnom životu; u: Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 39.

²⁸⁶ Julijana Drašković r. Erdödi, *Ivan IX Drašković*, oko 1880. godine, ulje na platnu, 142 x 93 cm, muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT 1082.

trendova te reprezentativnosti. Na slici je Ivan IX. prikazan u velikaškoj gali, svečanoj odori koja se sastojala od tamnih hlača, dolame i gornjeg kaputa opšivenog krznom. Kaput, prebačen preko ramena, pridržavao je bogato ukrašenim lancem, jednako ukrašenim kao što je i pojas. Na lijevom je boku ovješena sablja.²⁸⁷ O mondenom ukusu i lagodnom životu Ivana IX. i njegove žene, Julijane Drašković, svjedoče arhivski dokazi - računi iz najskupljih europskih trgovina.²⁸⁸

Srodno svome profinjenom ukusu, Ivan i Julijana Drašković preuređuju i stambeni prostor dvorca. Odlike vidljive na portretu, novi vlasnici prenose na trakošćanski interijer. Prilikom unutarnjeg uređenja, izvedeno je preuređenje prostorija visokog prizemlja te dodavanje novih ormara za knjige u *Knjižnici*.²⁸⁹ Izrada historicističkog namještaja bila je pod austrijskim i njemačkim utjecajem. Kako u zemljama njemačkog govornog područja od sedamdesetih godina dominira njemačka neorenesansa, tzv. *Altdeutsch* – stil,²⁹⁰ namještaj valja datirati potkraj sedamdesetih godina 19. stoljeća.

Prema Srši, preuređenje krajem sedamdesetih godina 19. stoljeća moglo bi biti uzrokovano potresom 1878. godine.²⁹¹ Ipak, jedan od razloga promjena zasigurno je bila zasićenost neogotičkim interijerom te prilagodba prostora potrebama i ukusu Ivana i Julijane Drašković. Naime, oni namjerno odstranjuju neke neogotičke slojeve i detalje²⁹² te ih

²⁸⁷ Marina Bregovac Pisk, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012., str. 374.

²⁸⁸ Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, Beč, 1879 – 1892., 1901., 1902. (2.9.5.), 64 kom., Računi za robu i usluge te dopisi od trgovaca i dobavljača upućeni Ivanu Draškoviću; Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, pretplata na *Allgemeine Sport – Zeitung* (2.9.5.); Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, Budimpešta, Villany, Zay Ugroc, Pecs, 1876-1893., 1901. (2.9.5.), 11 kom, Računi (uglavnom za vino), dopisi od trgovaca te cjenici vina; Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, Graz, Libach, Obervillach, Marchegg 1855- 1902. (2.9.5.), Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, Računi za robu i usluge; London, Hamburg, 1886-1891. (2.9.5.), Računi za robu.

²⁸⁹ Na drugome se katu, nalaze vrata koja vode prema *Baroknoj sobi*, datirana natpisom u 1639. godinu. Ta su vrata poslužila kao uzor za novonastala vrata u prizemlju, u neorenesansnom stilu, ali i za namještaj, točnije vitrine u *Knjižnici* (na kojima se provlači isti motiv).

²⁹⁰ Vanja Brdar Mustapić, *Namještaj u doba historicizma*; u: Katalog izložbe *Historicizam u Hrvatskoj* Vladimir Maleković (ur.), I. knjiga, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2000., str. 339.

²⁹¹ Sondiranje 2001. godine te istraživanje bojanih naliča, upućuje na to da bi nadgradnja mogla biti izvedena krajem sedamdesetih godina 19. stoljeća, nakon potresa 1878. godine. Prema Srši, mogući datum obnove ne treba nužno vezivati uz promjenu ukusa novih vlasnika, Ivana IX. Draškovića i Julijane rođene Erdödy (koji 1875. od Jurja preuzimaju Trakošćan). Srša smatra izvjesnijim da se preuređenje veže uz popravak šteta koje su Trakošćaninu nanesene potresom 1878. godine; u: Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 104; Ipak, ne može se reći da je samo nužda (uzrokovana nastalom štetom koju je valjalo popraviti) bila razlog preuređenju. Obzirom da su promjene nastale uglavnom u prizemlju, malo je vjerojatno da bi prizemlje u potresu više stradalo od prvoga ili drugoga kata. Činjenica je da novi vlasnici preuređenje izvode u historicističkom duhu, no, uzor im više nije neogotika, nego neorenesansa. Moguće je potres samo pogodio namjeri da se makne „zastarjeli“ namještaj i modernizira interijer.

²⁹² *Sačuvani su, prije mnogo godina skinuti, izvanredno dekorativni, u drvu rezbareni, dijelom višebojni ukrasi, skinuti s većeg broja vratiju. Pronađeni su dijelovi restaurirani i ponovo postavljeni na odgovarajuća mjesta.*

nadopunjavaju tada modernim, neorenesansnim slojem. Primjerice, izvodi se prebojavanje šablonskog motiva četverolisne djeteline.²⁹³ Nadalje, miču se neogotički ukrasi iznad vratiju (vraćeni restauratorskim zahvatima sredinom 20. stoljeća)²⁹⁴ te prebojavaju rebra i štuko ukrasi (primjerice u lovačkoj dvorani) u boju podloge. Može se zaključiti da je dvorac sustavno uređivan u neorenesansnom duhu. Tople boje, čija paleta varira od crvene do smeđe, zamjenjuju gotičke hladne tonove na skali od pastelno zelenkastih do svijetlomodrih tonova. Sukladno tome, novoizgrađeni (Julijanina soba) i novopreuređeni prostori (pedsoblje i dvorana portreta) bojaju se tamnocrvenom bojom.²⁹⁵

Radovi između 1875. i 1897. godine, obuhvaćaju i promjene koje su se odrazile na vanjštini objekta. Izvedena je nadogradnja nad terasom iznad ulaznog prostora sa stubištem te dogradnja Julijanine sobe. Dva kata, odnosno dvije prostorije, nadgrađene iznad ulazne kule, prvi su puta zabilježene na **fotografiji Karla Draškovića**²⁹⁶ (1873. - 1900.), 1897. godine. Tada je nastala prostorija u visokom prizemlju i Julijania soba na prvome katu.

Kako Karlo Drašković²⁹⁷ umire mlad, Trakošćan nasljeđuje Ivan X. (XI.), posljednji vlasnik iz porodice Drašković. U njegovom vlasništvu dvorac ostaje sve do nacionalizacije 1944. godine.

Time je, uz ostale pojedinosti, vraćeno bogatstvo unutarnjeg uređenja; u: Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.) 1984., str. 48.

²⁹³ Motiv četverolisne djeteline prijašnjom je neogotičkom koncepcijom bio prožet diljem dvorca.

²⁹⁴ Vilim Leskošek, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.) 1984., str. 48.

²⁹⁵ Ivan Srša, *Dvor Trakošćan*; u: *Izvještaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001., str. 84.

²⁹⁶ Karlo Drašković, *Dvorac Trakošćan*, 1896., negativ na staklu, 18 x 24 cm, Inv. br. MUO 15068/7, Pogled prema Ravnoj gori; u: Juraj i Karlo Drašković kao fotografi, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985., kat. br.131, str. 52.

²⁹⁷ Karlo je bio najstariji sin grofa Ivana Draškovića O njemu je kružila glasina da je otišao u Budim na sveučilište, jer ako bi ostao u Zagrebu previše bi vremena boravio u Trakošćanu, koji je obožavao. Od očeva je strica, Jurja VI., naslijedio iznimnu sentimentalnu vezanost uz Trakošćan te sklonost fotografiji. Kao fotograf amater izradio je niz fotografija Trakošćana. No, Karlo umire mlad, od ozljeda glave. Karlova je smrt teško pogodila njegovu majku, Julijanu koja pada u depresiju i ubrzo umire; u: Juraj i Karlo Drašković kao fotografi, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, (ur.) Vladimir Maleković, Zagreb, 1985., str; U arhivu Dvora Trakošćan postoje brojni računi za skupe lijekove koje je Julijana Draškoviću tom razdoblju naručivala iz svjetskih metropola; Arhiv Dvora Trakošćan: sig. 215. Varaždin, 1875. - 1898. – 18. kom. – Računi za robu i usluge (uglavnom popravak kola i ljekarnički računi)

Zaključna razmatranja

Godine 1874., Dragutin Jambrečak u *Vijencu* izvještava o stilskoj pregradnji dvora Trakošćana: *...Po našoj domovini razasutaje sila starih gradina, stranom bivših tvrđavica proti turskim navalama, stranom stanova slavni nekad mugućnika hrvatskih. Nu većinu tih davnih spomenika razvalilo što nemilo vrijeme, što dušmansko zrno, što nemar i siromaštvo hrvatske gospode, pa ako je i gdjejoj grad pod krovom ostao, njegovdanje sjajne dvorane stoje prazne. Jedina skoro iznimka, doista hvale vrijedna jest grad Trakošćan, stojeći u romantičnoj pokrajini nedaliko od mjesta Bednje u Hrvatskoj. Sadnji mu vlasnik podmaršal grof Juraj Drašković dade ga po prvobitnom slogu popraviti te unj namjestio i starinsko pokućstvo, oružje i slike, s toga ju i posjećuje dosta stranaca, da se nadive ljepoti prirode i čovječjega umieća.*²⁹⁸

Izvadak iz teksta važan je svjedok cjelokupne zbilje razdoblja trakošćanske obnove. Tekst govori o siromašnom plemstvu među kojem su Draškovići iznimka. Jedni su od rijetkih koji uspjevaju održati financijska sredstva na gotovo jednakoj razini. Spominje se kako je većinu sličnih utvrda nagrizao zub vremena. Moguće je upravo takvo stanje ostalih utvrda rezultirao mišljenjem Szabe da je i Trakošćan bio ruševan prije obnove. U istom se smislu možda i Draškoviće poistovjetilo sa statusom plemstva toga vremena te je nastala hipoteza o prodaji Klenovnika.

Jambrečak svjedoči o svjesti stilskog restauriranja koje je izvedeno dosljedno - *po prvobitnom slogu*. Piše o razmještenom starinskom pokućstvu, oružju i slikama koje je imalo određenu muzeološku ulogu. Iz teksta se može iščitati važnost mjesta Bednje, pomoću kojeg objašnjava smještaj Trakošćana. Isticanjem romantičnosti pokrajine, tekst ukazuje na odabir Trakošćana, kao idealnog mjesta za Jurjev historicistički povratak u herojsku prošlost, ali i mjesta namijenjenog brojnim turističkim posjetima.

Draškovići su stoljećima bili aktivni sudionici društvenog, političkog i kulturnog života Austrijske, i kasnije, Austro-Ugarske Monarhije. Zahvaljujući velikaškom statusu, bogatstvu i moći, bili su važni čimbenici suvremenih estetskih i umjetničkih događanja na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske.

²⁹⁸ Dragutin Jambrečak, *Grad Trakošćan*; u: *Vijenac*, br. 10. 1874; u: Juraj i Karlo Drašković kao fotografi, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt Vladimir Maleković (ur.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1985., str. 11.

Juraj, unatoč usmjerenosti na umjetničku baštinu i obiteljsku ostavštinu, konstantno prati trendove. Može ga se smatrati sudionikom europske intelektualne elite i primateljem suvremenih društvenih utjecaja. Bidermajer i gotika, kao dva suprotna pojma, u potpunosti ocrtavaju Jurja VI. Draškovića. On je vojnik, vjeran caru, koji se portretira u vojničkoj odori, no savršeno je upoznat i s građanskim strujanjima. Bavi se turizmom i portretira u duhu bidermajera. Pregradnja Trakošćana, zajedno s krajobrazom, u potpunosti izražava Jurjev romantičarski duh, ali i njegovu svestranost. Juraj VI. Drašković nije samo oponašatelj austrijskih uzora. Uvođenjem inovativnih restauratorskih zahvata, on postaje angažirani širitelj najnovijih ideja.

Reprodukcije

sl. br. 1: *Veliko rodoslovlje obitelji Drašković* (detalj), neutvrđeni slikari, Hrvatska, oko 1668. godine, ulje na platnu, 365 x 195 cm, Hrvatski državni arhiv (trajna posudba muzeju Dvoru Trakošćanu)

DTsl. br. 2: *Malo rodoslovlje obitelji Drašković* (detalj), neutvrđeni slikar, Ugarska ili Hrvatska, oko 1775. godine, ulje na platnu, 131 x 259 cm, muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT 189

sl. br. 3: *Oslikane tapete s motivom smotre postrojbe*, neutvrđeni slikar, Hrvatska, 1755. - 1760., tempera na platnu, 11 dijelova: 276 x 260 cm, 280 x 196 cm, 117 x 176 cm, 327 x 104 cm, 276 x 248 cm, 128 x 145 cm, 277 x 276 cm, 277 x 163 cm, 202 x 142 cm, 280 x 234 cm, 95 x 168 cm, *Soba oslikanih tapeta*, muzej Dvor Trakošćan

sl. br. 4: Oslikane tapete s prizorima iz života običnih građana, neutvrđeni zapadnoeuropski slikar, početak druge polovine 18. stoljeća, tempera na platnu, razne dimenzije, *Mali salon za pušenje i zabavu*, muzej Dvor Trakošćan

sl. br. 5: nepoznat autor, *Trakošćan*, ulje na platnu, prva polovice 19. stoljeća, 38,5 x 45 cm, muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT 1198

sl. br. 6: *Stjepan Drašković* (u dobi od 19 godina), *Trakošćan*, akvarel, papir, 242 x 281 mm, muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT G-II-121

sl. br. 7: August Prinzhofer, *Juraj VI.*
Drašković, Graz, 1864., ulje na platnu, 135,5 x
96, 5 cm, Muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT 77

sl. br. 8: Julijana Drašković
r. Erdödy, *Ivan IX*
Drašković, oko 1880., ulje
na platnu, 142 x 93 cm,
Muzej Dvor Trakošćan, inv.
br. DT 1082

sl. br. 9: Josef Kriehuber, *Juraj*
VI. Drašković, oko 1850. (1851.),
ulje na dasci, 49 x 38 cm, Muzej
za umjetnost i obrt, sig 1.d.
„Kriehuber“

sl. br. 10: Fotografija (kalotipija) Jurja VI. Draškovića; u: Marije Tonković pod nazivom: Juraj i Karlo Drašković kao fotografi, MUO, Zagreb, 1985., kat br. 8, obilježena podacima: Trakošćan, prije 1853.godine, 10,4 x 13,4 cm, inv. Br. MUO 15589/9

sl. br. 11: Ludwig Czerny, pogled na dvor Trakošćan; tisak: Rieffenstein & Rösh, u Albertini datirana *oko 1850.* godine (zbog prikaza terase treba je datirati u 1862. godinu), 48 x 62,4 cm, Wien: Albertina, Kartensammlung und Goblönmuseum, inv. br. KAR0511887

sl. br. 12: Ivan Standl, fotografija, 17,2 x 22,5 cm, 1870, Hrvatski državni arhiv, inv. br. HR-HDA-1442-2-19

Literatura i objavljeni izvori

1. Literatura

ADAMČEK, Josip, *Trakošćansko vlastelinstvo*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* V. br. 11, Zagreb: Vjesnik, 1972., str. 16-26.

BALOG, Zdenko, *Građevinski razvoj Trakošćana*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988.

BALOG, Zdenko, *Građevinska obnova Trakošćana u XIX. stoljeću*, izlaganje sa znanstvenog skupa - 72.025 (497.1 Hrvatska); u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 31-32, Zagreb: Društvo povijesničara umjetnosti Hrvatske, 1988.

BALOG, Zdenko, *Trakošćan i Klenovnik – dvije rezidencije Draškovića*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1995.

BALOG, Zdenko, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*, *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012.

BAGOLA BREZINŠČAK, Božidar (gl. ur.), *Enciklopedija hrvatskog zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod, 2017.

BARBARIĆ, Josip (ur.); *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1606.-1621*. Varaždin: Povijesni arhiv, 1994; IV, V, VIII.

BEUSAN, Mario, *Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005.

BUTORAC, Josip, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501*; u *Starine Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, knj. 59., Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1984.

BREGOVAC PISK, Marina, *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012.

BRDAR MUSTAPIĆ, Vanja, *Namještaj u doba historicizma*; u: *Katalog izložbe Historicizam u Hrvatskoj*, Vladimir Maleković (ur.), I. knjiga, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2000., str. 339.

DOBROVŠAK, Ljiljana, *Zaposlenici na željeznicama u Hrvatskoj 1903. godine*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2008.

DRAGANIĆ, Stjepan (gl.ur.); u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 11, Zagreb: Kulturno-umjetničko društvo Ksaver Šandor Đalski, 1972.

GOSWIN ARIBO, Joseph Andreas, GRAF VON THÜRHEIM, Georg Maria, *Gedenkblätter aus der Kriegsgeschichte der K.K. oesterreichischen Armee*, Wien: Buchhandlung für Militärliteratur, 1880.

HANZL, Lieselotte, *Die Franzenburg-Vollkommene Ritterburg und Denkmal Franz I*; u: *Die Franzenburg in Laxenburg*, Wien: Böhlau, 2005.

HORVAT, Anđela, *O djelovanju konzervatorske službe u Zagrebu III (1923.-1941.)*, *Godišnjak* 6-7, 1980.-1981., 32.

HORVAT, Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1993.

ILMARI JOKILEHTO, Jukka, *A History of Architectural Conservation*, England: The University of York, 1986.

IVOŠ, Jelena, *Bidermajerska moda i njezuni odjeci u Hrvatskoj*; u: *Bidermajer u Hrvatskoj*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb:1997.

JAMBREČAK, Dragutin *Grad Trakošćan, Vienac*, br. 10. 1874; u: Juraj i Karlo Drašković kao fotografi, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt Vladimir Maleković (ur.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1985.

JÄGER - KLEIN, Caroline, *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005.

JOHNSTON, William, *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993.

JURMAN – KARAMAN, Draginja, *Ivan Kukuljević Sakcinski prvi konzervator za Hrvatsku i Slavoniju*; u: *Zbornik zaštite spomenika kulture* 4-5, Zagreb: 1955.

KEČKEMET, Duško, *Felbinger, Bartolomej*, u: *Enciklopedija Likovnih umjetnosti 2* (ur. Andre Mohorovičić), Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1962.

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata*, Zagreb: Matica hrvatska, 1895. II, IV

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 165.

KRAŠEVAC, Irena, *Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900*; u: katalog izložbe u Galeriji Klovićevi dvori, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2017.

KRUHEK, Milan, *Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Naklada Matice Hrvatske, Zagreb, 1886.,

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj* svezak III, knjiga I, Zagreb: Kamenotiskarski zavod Dragutin Albrecht, 1870.

KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan, *Poviest porodice Draškovića Trakošćanskih*, Zagreb: Matica hrvatska, 1887.

LENTIĆ KUGLI, Ivy, *Zgrade vareždinske povijesne jezgre*, Zagreb: Naklada Lijevak, 2001.

LESKOŠEK, Vilim, *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.), 1984.

MALEKOVIĆ, Vladimir (ur.), *Historicizam u Hrvatskoj II*. knjiga, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2000.

MATICA, Blanda, *Dokumentacijski spis vezan uz konzervatorsko – restauratorska istraživanja u Trakošćanu 2001. godine*; zaprimljeno u arhiv Dvorca Trakošćan krajem 2001. godine

OBAD ŠĆITAROCI, Mladen, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.

PEDERIN, Ivan, *Kukuljević kao životopisac i povjesničar hrvatske književnosti*; u: *Kroatologija 3*, br. 1, Split, 2012.

PINTARIĆ, Adam (ur.), *60. godina muzeja*, Zagreb: Janprom, 2014.

- PINTARIĆ, Adam (ur.), *Trakošćan*, Sveti Ivan Zelina: Tiskara Zelina d.d., 2007.
- REGAN Krešimir, *Trakošćan*; u: *Enciklopedija hrvatskog zagorja*, Bagola Brezinščak Božidar, Cesarec Ivan, Klemenčić Mladen (ur.), Zagreb: Leksikografski zavod, 2017.
- SRŠA, Ivan, *Dvor Trakošćan u 19. stoljeću*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003.
- SRŠA, Ivan, *Dvor Trakošćan*; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*; Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001.
- STANDL, Ivan *Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*; u: *Vijenac* 35, 27. kolovoz 1870.
- STELZLE – HÜGLIN, Sophie, STROBEL, Michael, THEIL, Andreas, VOGT, Inken (ur.), *Arhäologische Denkmaler in Baden–Württemberg*, Baden – Württemberg: Landesamt für Geoinformation und Landentwicklung, 2002.
- STIPIŠIĆ, Jakov, *Codex Diplomaticus*, Miljen Šamšalović (ur.), Idem br. 292; u: BALOG, Zdenko, *Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolaska Draškovića*, *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012.
- SZABO, Gjuro, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižara Vasić i Horvat, 1940.
- SZABO, Gjuro, *Trakošćan*, rukopis (1890. -1895.), Konzervatorski odjel Varaždin, str. (1-8), 2.
- SZABO, Gjuro, *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919.
- SZABO, Gjuro, *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb: Matica hrvatska, 1920.
- ŠIDAK, Jaroslav, *Hrvatski preporodni pokret i grof Janko Drašković*; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972.
- TONKOVIĆ, Marija, *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt, Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985.

2. Internetski izvori

Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sonntag, Wien: Hummel, den 11. Juli, 1875., no.5; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sonntag, Wien: Hummel, den Sonntag, 10. Februar, 1878., no.12; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sonntag, Wien: Hummel, den Mittwoch, 13. Februar, 1878., str. 8; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)

Laval Nuget, <http://www.amz.hr/18901.aspx>, (pregledano 20. 6. 2019.)

Ivan Standl, *Fotografijske slike iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; Trakošćan*, (1870.), Hrvatski državni arhiv, Zagreb, <http://arhinet.arhiv.hr/DigitalniArhiv/IvanStandl/index.htm> (pregledano 10. 6. 2019.)

3. Arhivski izvori

Arhiv dvora Trakošćan: Fond 4 br, 3, Klenovnik - dokumenti ekonomike vlastelinstva, 1835. god. (sig. 45)

Arhiv dvora Trakošćan: kutija 53, pismo br. 18., *Liebe Ivan*; Pismo Jurja VI. upućeno Ivanu IX. iz Graza

Arhiv dvorca Trakošćan: Fond Računi i bilješke, Graz, Libach, Obervillach, Marchegg, 1855.-1902. (2.9.5.), Računi za robu

Arhiv dvorca Trakošćan: Ugovor o nasljeđivanju dobara između Jurja V. i njegovih nećaka, djece njegovog pokojnog brata Karla (sig 114)

Arhiv dvorca Trakošćan: Original i ovjereni prijepis ugovora o doživotnom uzdržavanju između Jurja V. Draškovoća i njegovog nećaka Ivana IX. i pregled stanja u dvorcu i na imanju Trakošćan prilikom preuzimanja (sig 115)

Arhiv dvorca Trakošan: Original i prijepis izjave Ivana Draškovića o ugovoru o doživotnom uzdržavanju koji je sklopio sa stricem Jurjem V. Draškovićem (sig 116)

Arhiv dvorca Trakošan: Fond Računi i bilješke, Budimpešta, Villany, Zay Ugrocz, Pecs, 1876-1893., 1901. (2.9.5.), 11 kom - Računi (uglavnom za vino), dopisi od trgovaca te cjenici vina

Arhiv dvorca Trakošan: Fond Računi i bilješke, Beč, 1879 – 1892., 1901., 1902. (2.9.5.), 64 kom.- pretplata na *Allgemeine Sport – Zeitung*

Arhiv dvorca Trakošan: Fond Računi i bilješke, Beč, 1879 – 1892., 1901., 1902. (2.9.5.), 64 kom.- Računi za robu i usluge te dopisi od trgovaca i dobavljača upućeni Ivanu Draškoviću

Arhiv dvorca Trakošan, Fond Računi i bilješke, Varaždin, 1875-1898-18.kom.- Računi za robu i usluge (uglavnom popravak kola i ljekarnički računi)

Arhiv dvorca Trakošan: Fond Računi i bilješke, Računi za robu i usluge; London, Hamburg, 1886-1891. (2.9.5.) - Računi za robu.

Summary

The stylistic restoration of Trakošćan includes construction activities between 1844. and 1849. and subsequent works between 1862. and 1869. The titular castle of the Drašković family was thoroughly refurbished and extended in the spirit of romantic memory, in Neo-Gothic style. The park and the lake were subjected to the same aesthetic concept. This points to a link with similar architectural and restoration interventions which were carried out in the middle of the 19th century in Central European castles.

The complex personality of the first restorer of Trakošćan, Juraj VI. (Georg) Drašković, was shaped by the social and political framework. Its strongly expressed romantic spirit, complemented by Biedermaier consciousness, is reflected in the restoration of Trakošćan. Linking the rebuilding of Trakošćan, in the mid-19th century, with the earliest conservation interventions, has proved that the stylistic rebuilding of Trakošćan is far more than Juraj's romantic desire to fascinate the world with the newly-restored castle.

The alterations, carried out between 1875. and 1897., changed the original Neo-Gothic concept of the interior, and the castle was adapted to the fashionable taste of its new owners, Ivan IX. Drašković and his wife Julijana, born Erdödy.

Key words: *19th century, Drašković family, Juraj VI (Georg) Drašković, Laxenburg Castle, Michael Sebastian Riedl, stylistic restoration, Trakošćan*